10/248
Ocombrie 2023
Anul XXI

Cafeneaua literară

suplimentul ARTE POETICE

Ancheta «Cafenelei literare»

POEZIA LUI EMINESCU ȘI POEZIA CONTEMPORANĂ

PREMIILE LITERARE ACORDATE DE REVISTA *CAFENEAUA LITERARĂ* în anul 2023

Revista *Cafeneaua literară* a acordat marți, 19 septembrie, premiile literare ale anului 2023, următorilor scriitori, care au contribuit prin textele lor la calitatea ridicată a revistei:

1. ION SIMUȚ (critic și istoric literar, Oradea) – **Premiul pentru Critică și istorie literară.**

2. IOAN N. ROȘCA (filosof și critic literar, București) - **Premiul pentru întreaga activitate filosofică.**

3. LIDIA VIANU (poet și traducător, România și Franța) – **Premiul pentru Poezie, pentru volumul de poezie bilingv *Vântul și Pescărușul. The Wind and the Seagull. La Mouette et le Vent...*,** Editura Eikon, 2022, care reprezintă debutul în poezie.

4. ȘERBAN CODRIN DENK (poet și dramaturg, Slobozia) – **Premiul Opera Omnia.**

5. ANCELIN ROSETI (poet și publicist, Bârlad) – **Premiul postmortem pentru volumul *Vitrina cu jucării triste,*** editura Junimea, 2022.

Sala de festivități a Centrului a fost plină... La ridicarea premiilor s-au prezentat numai Ioan N. Roșca, Șerban Codrin Denk și Simona Roseti, soția lui Ancelin Roseti, care a primit Premiul postmortem pentru volumul *Vitrina cu jucării triste*. Lidia Vianu, care locuiește în Franța, și Ion Simuț, care are probleme de sănătate în familie, nu au putut veni. Premiul constă în diplome și o sumă importantă de bani.

Evenimentul, coordonat de Virgil Diaconu, directorul revistei, și Lucian Costache, redactor, a avut loc în sala Ars Nova a Centrului Cultural Pitești, iar el poate fi urmărit pe siteul Centrului Cultural Pitești.

Mesajul criticului Ion Simuț

Stimate domnule Virgil Diaconu,

Transmit mulțumiri revistei *Cafeneaua literară*, directorului ei, scriitorilor din preajma ei și Centrului Cultural Pitești pentru premiul acordat! Sunt onorat ca s-a găsit cineva să apere și să susțină independența de opinie a unui critic, care nu are viața ușoară din momentul în care a ales să-și exprime răspicat această independență. Mulțumesc tuturor celor care înțeleg despre ce e vorba! Numai bine! Cu stimă, Ion Simuț.

Mesajul poetei Lidia Vianu

Nu sunt o ființă sociabilă. Tocmai pentru că nu aștept de la nimeni nimic. Îmi place doar ce pot eu să fac pentru alții, dacă reușesc vreodată. Îmi dau silința.

Din acest motiv, mi-a venit greu să cred că cineva îmi propune, și încă de mai multe ori, să mă publice într-o revistă. Și nu oricum, ci cu o carte întreagă de poezie.

Revista care mi-a făcut această bucurie se numește *Cafeneaua literară* și este editată de Centrul Cultural Pitești.

De curând, în 19 septembrie, aceeași revistă mi-a acordat Premiul pentru Poezie, pentru volumul de poezie bilingv *Vântul și Pescărușul. The Wind and the Seagull. La Mouette et le Vent...*, Editura Eikon, 2022, care reprezintă debutul meu în poezie.

Nu m-aș fi gândit că este posibil să iau acest premiu. Nu am luat multe premii pentru scris la viața mea. Am luat pentru ce am studiat. Nu pentru poeme la care am scris 15 ani...

Primul meu premiu a venit pentru traducerea volumului *Puntea* de Marin Sorescu. M-am trezit de cu zori cu un telefon din Londra, de la poeta Ruth Fainlight:

„Poetry Society te-a premiat!"

„L-a premiat pe Sorescu, vrei să zici. O carte ca aia se scrie o dată în viață. Nu e meritul meu."

Atunci Ruth a zbierat în telefon:

"A prize is a prize is a prize!"

Cam așa îmi spun acum, când nu-mi vine să cred că o ființă atât de nesociabilă și care nu va putea în viața ei să intre în vreo „gașcă" a putut fi premiată... Și nu oricum: pentru propria ei poezie.

Virgil Diaconu spunea acum câteva zile că bucuria lui este să facă un poet fericit. M-a nimerit pe mine. Mulțumesc, **Virgil Diaconu**.

Mulțumiri Doamnei **Carmen Elena Salub,** directoarea Centrului Cultural Pitești.

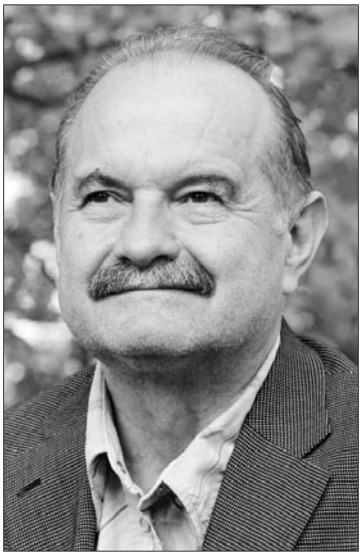
Mulțumiri Directorului Editurii Eikon, **Valentin Ajder**, care mi-a publicat cartea. Pe hârtie adevărată.

Simptome

ION SIMUȚ

Șapte decenii de poezie română postbelică. Antologia lui Ion Pop

La Editura Ştiinţa din Chişinău a apărut antologia *Poezia românească după 1945*, realizată de Ion Pop în 4 volume masive, primele două datate 2022, următoarele două, 2023. La Cluj, a avut loc lansarea imediat după Paşti, în prezenţa autorului, a directorului editurii, Gheorghe Prini, a preşedintelui Filialei basarabene a USR, Teo Chiriac, cu participarea a trei prezentatori: Ştefan Borbély, Al. Cistelecan şi sussemnatul. Aşa se explică faptul că mă voi face uneori ecoul unor aprecieri ale colegilor mei.

Surprind în primul rând **dimensiunile antologiei**: aproximativ 2000 de pagini, în forma tipărită, distribuite în cele patru volume astfel: 1 – 455 p.; 2 – 472 p.; 3 – 612 p.; 4 – 567 p. Nu mai există o antologie de asemenea proporţii pentru perioada postbelică, referitoare la toată poezia noastră de după 1945, de toate orientările, din toate generaţiile şi din toate spaţiile geografice (exilul occidental, Basarabia, Banatul sârbesc, alături de poezia din România). **Distribuţia poeţilor în volume** nu are importanţă, din moment ce ordinea adoptată a fost în funcţie de anul de naştere a scriitorilor (cu unele abateri care vor fi îndreptate la ediţia a doua). Antologia începe, în volumul 1, cu poeţii care îşi continuă activitatea din perioada interbelică, adică Arghezi, Bacovia, Crainic, Cotruş, Barbu, Blaga, Călinescu, Philippide şi ceilalţi, mai tineri atunci: Stancu, Gyr, Beniuc, Bogza, urmaţi de poeţii generaţiei războiului, ai Cercului Literar de la Sibiu, cei din promoţia Dimov, Tudor George, poeţii de la revista *Steaua* şi proletcultiştii, cu ce au mai bun, selectiv, numai câţiva, care s-au salvat (Mihai Beniuc, Maria Banuş, Nina Cassian, Al. Andriţoiu, Ion Horea). Volumul 2 e al generaţiei 1960, cu Nichita Stănescu în frunte (n. 1933), cu o foarte largă desfăşurare de nume, până la Ana Blandiana şi Gabriela Melinescu (ambele n. 1942). Volumul 3 e jumătate al şaptezeciştilor, de la Şerban Foarţă la Mircea Dinescu, iar cealaltă jumătate – al optzeciştilor, de la Ioana Crăciunescu şi Ioan Flora (n. 1950) la Denisa Comănescu şi Radu Sergiu Ruba (n. 1954). Volumul 4 continuă cu optzeciştii, de la Al. Muşina (n. 1954) la Bogdan Ghiu (n 1958) şi Grigore Chiper (n. 1959), completează cu promoţiile sau generaţiile următoare: nouăzeciştii, douămiiştii, până la cei mai tineri, născuţi în anii 1980, adică Ruxandra Novac, Teodor Dună, Elena Vlădăreanu, Vlad Moldovan, Claudiu Komartin şi, ultimul antologat, Cosmin Perţa (n. 1984). Dacă notăm că Arghezi e născut în 1880, putem conchide că antologia cuprinde poeţi născuţi pe parcursul unui secol, dar reflectând creaţia lirică din 1945 până la volume apărute în 2010-2015, limita temporală cea mai apropiată de prezent. Din 1945 până în 2015 sunt **şapte decenii de poezie**.

Gheorghe Prini, directorul editurii Ştiinţa, anunţa că **în antologie sunt cuprinşi 273 de poeţi** (nu am verificat numărătoarea). La asemenea proporţii de reprezentare ar fi exagerat să reproşăm absenţe. Deşi un cititor orientat în peisaj ar putea să reflecteze: dacă e X, de ce nu e şi Y. Nu intru acum într-un astfel de joc, deşi sunt tentat (după cum se va vedea). Pentru V. Voiculescu şi Adrian Păunescu nu s-a obţinut acordul moştenitorilor. Totuşi, am făcut observaţia că lipsesc Alexandru Miran, Ovidiu Genaru, Cristian Simionescu, ultimii doi încununaţi cu Premiul Naţional „Mihai Eminescu". S-a iscat o rumoare (în timpul lansării de la Cluj) că e imposibil să fie absenţi: autorul antologiei a protestat, iar criticii prezenţi au negat, declarând că sunt prezenţi. M-am dumirit după ce am aflat că, pe lângă versiunea tipărită (una singură până acum, cea pe care o aveam eu ca referinţă), se află în circulaţie şi versiuni electronice, cu sumare mult diferite. Editorul şi autorul antologiei au confirmat că vor face completări şi modificări într-o ediţie viitoare. Există chiar promisiunea că va fi pusă la îndemâna doritorilor o versiune electronică mai extinsă, pentru că reducţia la 2000 de pagini s-a operat în redacţie din 4000 de pagini, câte avea antologia în propunerea iniţială a selecţionerului. Astfel încât putem spune că **editura este al doilea autor al antologiei**. Mai observăm un lucru: nu doar că antologia e foarte extinsă, poate chiar nefiresc de extinsă pentru o antologie, ci chiar extensibilă, devenind monumentală. Pericolul este ca în acest fel selecţia, atât a numelor cât şi a poemelor, să fie de o relevanţă cu atât mai slabă cu cât proporţiile devin de-a dreptul fabuloase. Reflexul unei astfel de extensiuni continue provine din mentalitatea noastră că avem o poezie mare, copleşitoare ca valoare pentru orice explorator, dinăuntru sau dinafară. Nimeni (din Europa sau din lume) nu are o poezie la fel de mare, dacă nu vine cu dovada unei antologii comparabile. Mă îndoiesc însă că o editură din Occident (din Franţa, din Germania sau din SUA) ar tipări o antologie de asemenea proporţii, presupunând că ar avea ce aduna. Probabil că nu s-ar fi găsit nici în România o editură care să rişte o astfel de faptă culturală. Impedimentele majore sunt susţinerea financiară şi vandabilitatea cărţii. Numai Gheorghe Prini ştie cum a reuşit la Chişinău. Merită toate laudele. Gestul este irepetabil.

Marile merite ale lui Ion Pop sunt şi ele greu de egalat. Printre ele, cel mai important derivă din calitatea de a-şi estompa subiectivitatea şi de a încerca o formă de echidistanţă faţă de toate orientările poetice, grupările şi sensibilităţile (lucru ce se va dovedi, până la urmă, imposibil). Antologia reflectă generos continuarea modernismului interbelic de către protagoniştii săi, persistenţa unor reflexe avangardiste şi suprarealiste, neomodernismul şaizecist şi şaptezecist, postmodernismul optzecist, douămiismul sau milenarismul, post-milenarismul (sau cum s-ar mai numi) şi alte tendinţe mai recente. Ştefan Borbély observa că lipsesc experimentalismul şi erotismul. Limbajul sexist sau pornografic nu e promovat: ce e mai sfidător la Emil Brumaru, Angela Marinescu, Mihail Gălăţanu sau Marius Ianuş (şi alţii) nu trece în paginile antologiei. Poate că versul cel mai scandalos din antologie aparţine Rodicăi Draghincescu: „singurătatea mea şi-a aruncat chiloţii în stradă”. Ion Pop mărturisea că cel mai antipatic poem pe care l-a antologat e *Memorialul plăcerii* de Mihail Gălăţanu, pentru aluzia lui ironică la *Memorialul durerii.* Dar despre poezia scandaloasă ar fi o discuţie prea lungă: în ce măsură poate fi inclusă într-o antologie aproape academică, precum aceea a lui Ion Pop? Mai sunt şi alte lipsuri. Eu aş putea

adăuga că sunt absente filoane tematice definitorii pentru poezia noastră postbelică: poezia politică (nu aceea partinică sau patriotică), poezia de dragoste (diferită de poezia erotică, definită prin libertăţi de limbaj), poezia religioasă.

Putem aprecia specificul şi importanţa unei antologii în funcţie de câteva aspecte: **exigenţa selecţiei, consecvenţa criteriului (estetic sau tematic), argumentaţia punctului de vedere**. Prefaţa lui Ion Pop la antologie ne lămureşte în toate privinţele. Selecţia sa adoptă criteriul estetic pentru toate generaţiile şi etapele. Situarea sa în cadrul generaţiei 60 privilegiază în mod firesc neomodernismul, deşi nu s-ar părea, după cum se arată capacitatea de deschidere spre toate orientările. Oricum, centrul de greutate al perioadei postbelice este considerat cel mai adesea în această zonă: neomodernismul generaţiei 60. Alte aspecte pot şi ele să definească o antologie. De pildă, măsura în care cititorul regăseşte acolo poeţii şi poemele sale preferate (dacă are preferinţe!) sau **poemele memorabile**, perpetuate de manuale sau de difuzarea publică. Regăsim astfel în antologia lui Ion Pop: Arghezi, *De ce-aş fi trist?*; Bacovia, *Cogito*; Blaga, *Mirabila sămânţă*; Radu Gyr, *Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane*; Labiş, *Moartea căprioarei*; Radu Stanca, *Corydon* şi *Trubadurul mincinos*; Doinaş, *Mistreţul cu colţi de argint*; Ana Blandiana, *Ştiu, puritatea*; Nicolae Prelipceanu, *Ce ai făcut în noaptea Sfântului Bartolomeu*; Horia Bădescu, *Balada crâşmei lui Mongolu*; Adrian Popescu, *Arsură*; Ion Mureşan, *Poemul alcoolicilor*. Dar lipsesc altele: *Leoaică tânără, iubirea* (şi alte poeme de dragoste notorii) de Nichita Stănescu; *Primele iubiri* (partea cu *Azi sunt îndrăgostit. E-un curcubeu/ deasupra lumii sufletului meu*) de Nicolae Labiş; *Trebuiau să poarte un nume* de Marin Sorescu (absenţă remarcată de Ştefan Borbély); *Sînt tînăr, Doamnă...* de Mircea Dinescu; *Bună seara, iubito* de Lucian Avramescu (poet neantologat) şi probabil altele, ce vor fi identificate de alţi cititori.

Cea mai delicată problemă într-o antologie de felul celei pe care o discutăm este privitoare la **ierarhia valorilor**, la fel ca într-o istorie a literaturii, pentru că o antologie este un instrument de istorie literară. Ce ierarhie a valorilor promovează antologia lui Ion Pop? – iată întrebarea cea mai stimulatoare. Răspunsul îl avem din spaţiul rezervat fiecărui poet antologat, mai mare sau mai mic. Degeaba protestează cineva, altă modalitate de a reflecta ierarhia de valori într-o antologie nu există. Antologatorul însuşi s-a arătat sceptic în privinţa unor astfel de socoteli, măsurători cu şublerul. Oricât ar părea de ingineresc criteriul, el reflectă cel mai bine viziunea antologatorului (uneori împotriva voinţei lui) despre cele mai importante valori. Iată cum arată **ierarhia generală a poeţilor din perioada postbelică în viziunea lui Ion Pop** (lăsând la o parte poeţii interbelici care îşi continuă activitatea după 1945): **1**. (surpriză sau nu, depinde cine judecă) Mircea Cărtărescu – 24 de pagini, deci în vârful ierarhiei se află un postmodernist, nu un neomodernist; **2**. Nichita Stănescu – 22 p.; **3**. Leonid Dimov, Ion Gheorghe – 21 p.; **4**. Cezar Baltag, Em. Galaicu-Păun (altă surpriză în eşalonul superior) – 19 p.; **5**. Geo Dumitrescu (numai *Câinele de lângă pod* ocupă 12 p., cel mai lung poem antologat), Tudor George (pentru că scrie şi el poeme prea lungi) – 18 p.; **6**. Nicolae Labiş, Şt. Aug. Doinaş, Marin Sorescu, Angela Marinescu – 16 p.; **7**. Aurel Şorobetea – 15 p. (nu e o surpriză colosală? E o întâmplare neprogramată); **8**. Ioan Alexandru, Ion Pop, Adrian Popescu, Ion Mureşan – 14 p. (vedem unde se plasează antologatorul pe el însuşi); **9**. Radu Stanca, Ion Caraion, Mircea Ciobanu, Sorin Mărculescu, Dinu Flămând, Ioan Flora, Liviu Ioan Stoiciu, Radu Sergiu Ruba, Emil Hurezeanu (bine situat! Nu e aici un gest... diplomatic?) – 13 p.; **10**. Mircea Ivănescu, Marin Mincu, Cezar Ivănescu, Ion Mircea, Ion Zubaşcu, Al. Muşina, Paul Aretzu, Ştefan Manasia – 12 p.; **11**. Constantin Abăluţă, Emil Brumaru, Vasile Vlad, Nicolae Prelipceanu, Matei Vişniec, Andrei Zanca, Cristian Popescu – 11 p.; **12**. Alexandru Lungu, Ana Blandiana (tocmai aici, departe de primele locuri!), Andrei Codrescu, Mariana Bojan, Ion Tudor Iovian, Marta Petreu, Mariana Marin, Augustin Pop, Simona Popescu – 10 p.; **13**. Petre Stoica, Horia Zilieru, Horia Bădescu, Nichita Danilov, Viorel Mureşan, Nicolae Coande – 9 p.; **14**. Matei Călinescu, Ileana Mălăncioiu (despre care câţiva devotaţi cred că este cea mai cea!), Constanţa Buzea, Dan Laurenţiu, Mircea Dinescu (numai aici?), Florin Iaru, Magda Cârneci, Ion Stratan, Virgil Mihaiu, Mircea Petean, Daniel Bănulescu, Ruxandra Cesereanu, Svetlana Cârstean, Dan Sociu – 8 p.; **15**. Gheorghe Grigurcu, Traian T. Coşovei, Octavian Soviany, Aurelian Titu Dumitrescu, Bogdan Ghiu,

Claudiu Komartin – 7 p. Mai departe vin tot ceilalţi poeţi, până la 273, cu 6, 5, 4 sau 3 pagini. Nu toţi sunt poeţi de pluton. Dintre cei mai tineri, vor creşte viitorii poeţi de excepţie. Cu 3 pagini sunt puţini poeţi antologaţi, nume din ultimele promoţii. Singurul antologat cu numai 2 pagini de poezie e Adrian Urmanov, dar însoţit de cea mai lungă prezentare introductivă, de o pagină întreagă (celelalte prezentări, foarte utile, au până la o jumătate de pagină, inclusiv la Nichita Stănescu sau Mircea Cărtărescu). La fiecare categorie, de la locurile 7/8 încolo, listele mele nu sunt complete. Cine vrea poate încerca să le completeze, pentru a avea un tablou axiologic edificator. E o mare bucurie de cititor sa flanezi prin paginile antologiei lui Ion Pop! Câte poeme frumoase descoperi, poeme pe care nu le-ai cunoscut sau le-ai uitat!

Din această ierarhie generală, poate fi extrasă ierarhia pe generaţii, pentru doritori şi cunoscători. Nu ştiu câte surprize de situare putem comenta la **şaizecişti** (se poate viziona repede tabloul de mai sus); fiecare cititor sau critic va reacţiona, dacă intră în joc, în funcţie de preferinţele lui, care nu coincid cu ale antologatorului. Pentru **ierarhia optzeciştilor**, remarc diferenţa între primul situat, Mircea Cărtărescu (24 p.), şi cel de-al doilea, Ion Mureşan (14 p.). Vin apoi pe podium cu 13 p.: Ioan Flora, Liviu Ioan Stoiciu, Radu Sergiu Ruba, Emil Hurezeanu, un echipaj de patru vâsle destul de surprinzător ca situare în primul eşalon valoric. Despre echipajul de pe locul 4, cu 12 p.: Ion Zubaşcu, Al. Muşina, Paul Aretzu, nu ştiu ce să mai zic, dacă este omogen sau nu. Restul ierarhiei poate fi reconstituit din lista generală. În coada listei optzeciste, cu câte 4 pagini, se află: Gabriel Chifu, Aurel Dumitraşcu, Dumitru Chioaru, Petru Romoşan, Liviu Georgescu, Vasile Dan, Adrian Alui Gheorghe. Ce să zic despre Gabriel Chifu şi Vasile Dan, supraevaluaţi la *România literară*, ca staruri? Că sunt nedreptăţiţi? Că au vecinătăţi onorabile? Aici sunt **poeţi de pluton**. O, vanitas vanitatum... Ioan T. Morar, băiat simpatic de la tinereţe până la bătrâneţe, şi el vedetă, mai mult ca prozator şi publicist, lipseşte din peisaj ca poet, adică din selecţia lui Ion Pop (deşi, dacă nu mă înşel, absentul zicea că a luat mai multe premii ale USR decât Nichita Stănescu; cine nu ştie de ce, înseamnă că nu cunoaşte viaţa literară de la noi şi pe păpuşarul din umbră, cel mai influent în urzeala premiilor; ghiciţi cine e cel mai bun prieten al lui Ioan T. Morar). Nu e prezent nici barbianul Viorel Padina, din care nu se prea poate alege nimic rezistent şi inteligibil, deşi echipa de la *România literară* l-a pus pe lista celor o sută de poeţi „canonici" din ultima sută de ani. Antologia lui Ion Pop include gesturi polemice şi gesturi diplomatice tacite, mascate sub un aer blajin de neutralitate (valorizări îndrăzneţe, situări mai modeste decât se aşteaptă galeria sau descalificări). Despre unele am scris aici, pe altele îi las pe intriganţi şi curioşi să le descopere. Ion Pop lucrează cu subînţelesuri, estompate sub aparenţa că nu are nimic de ascuns. Sau poate că inventăm noi acele subînţelesuri pentru a face antologia mai interesantă, bănuitori că orice transparenţă sau orice obiectivitate ascund ceva nemărturisibil. În orice caz, antologia, dacă ştii să o citeşti, spune pe ocolite şi ce n-ar fi vrut autorul să spună în mod direct.

O caracteristică importantă, frapantă, a acestei antologii este **proporţia considerabilă de echinoxişti selectaţi**, cu următoarea ierarhie, după numărul de pagini ocupat: 1. Aurel Şorobetea – 15 p. (e o întâmplare, datorată poemelor lungi alcătuite din versuri scurte; antologatorul nu a mizat pe o asemenea valorizare exagerată); 2. Adrian Popescu, Ion Mureşan – 14 p.; 3. Dinu Flămând, Emil Hurezeanu – 13 p.; 4. Ion Mircea, Ştefan Manasia – 12 p.; 5. Andrei Zanca – 11 p.; 5. Mariana Bojan, Augustin Pop, Marta Petreu – 10 p.; 6. Horia Bădescu, Viorel Mureşan – 9 p.; 7. Virgil Mihaiu, Mircea Petean, Ruxandra Cesereanu – 8 p.; 8. Octavian Soviany – 7 p.; 9. Dan Damaschin, Aurel Pantea – 6 p. şi, mai departe, spre coada listei, alţii cu 5, 4 sau 3 pagini. **Triumful *Echinoxului* în antologie era previzibil** (fostul director al *Echinoxului* îşi etalează cu mândrie rezultatele şcolii de literatură, are ocazia să-şi pună coechipierii în competiţie deschisă), dar nu mă îndoiesc că îi va intriga pe cei dinafara grupării. Ce vor zice poeţii din alte centre, se vor considera la fel de bine reprezentaţi bucureştenii, ieşenii, timişorenii, craiovenii, braşovenii, tomitanii, reşiţenii, ploieştenii, piteştenii, sucevenii, orădenii? Ce vor zice ei despre poeţii clujeni, generos antologaţi de Ion Pop? O astfel de perspectivă regionalistă ar fi inadecvată. Dar rivalităţile geografice sau de grup nu ţin cont de criteriul estetic, oricum subiectiv. O întrebare de cafenea, secundară, prost formulată pluteşte în aer: **cine-i mai tare în poezie**: ***Echinoxul* sau *Cenaclul de Luni***? Nicolae Manolescu în *Istoria...* sa s-a pronunţat clar în favoarea alor săi, subestimând poezia echinoxistă. Ion Pop ripostează în antologia sa cu contra-argumente puternice în favoarea echinoxiştilor, valorizându-i în acelaşi timp generos pe lunedişti. Însă această polemică nu există la vedere în antologia lui Ion Pop, deşi s-ar putea ca, totuşi, să nu fie inventată de mine.

Mai am de remarcat câteva aspecte îmbucurătoare. Sunt generos antologaţi **poeţii din exil**: Aron Cotruş, Alexandru Busuioceanu, Horia Stamatu, Ştefan Baciu, Ion Caraion, Alexandru Lungu, Miron Kiropol, Gabriela Melinescu, Andrei Codrescu, Andrei Zanca, Liviu Georgescu. Din Banatul sârbesc îl avem pe Petru Cârdu. („Sârbul" Ioan Flora s-a naturalizat bucureştean.) Apoi, **poeţilor basarabeni li se rezervă un spaţiu considerabil**. Presăraţi printre ceilalţi poeţi români (din România sau din exilul occidental), în ordinea anilor de naştere, versurile poeţilor basarabeni capătă o notă firească de naturaleţe printre colegii de generaţie, deşi au fost priviţi cel mai adesea separat, ca din altă lume. Ierarhia lor merită şi ea consemnată, reţinută şi analizată: 1. Emilian Galaicu-Păun – 19 p.; 2. Arcadie Suceveanu – 11 p.; 3. Victor Teleucă, Eugen Cioclea – 10 p.; 4. Grigore Vieru (mi se pare declasat), Leo Butnaru – 9 p.; 5. Nicolae Dabija – 8 p.; 6. Nicolae Esinencu, Leonida Lari, Nicolae Popa – 7 p.; 7. Nicolai Costenco, Liviu Damian, Andrei Ţurcanu, Teo Chiriac, Nicolae Leahu, Dumitru Crudu – 6 p.; 8. Anatol Codru, Ion Vatamanu, Vasile Gârneţ, Grigore Chiper, Maria Şleahtiţchi – 5 p. Mai sunt incluşi: Gheorghe Vodă, Mihai Ion Ciubotaru, Dumitru Matcovschi şi alţii, mai tineri, până la 43 de poeţi basarabeni din totalul de 273 câţi are antologia. Unii dintre criticii şi cititorii din România nu cunosc nici numele multora dintre poeţii basarabeni, ce să mai vorbim de poezia lor!

Antologia lui Ion Pop le face dreptate basarabenilor, marginalii dinafară, după cum le **face dreptate şi marginalilor dinlăuntru, din ţară**, fie că sunt departe de centru, fie că nu fac parte din grupări ofensive: Marcel Mureşeanu, Duşan Petrovici, Dumitru Mureşan, Eugen Dorcescu, Mihai Cantuniari, Şerban Codrin, Radu Ulmeanu, Paul Aretzu, Octavian Doclin, Ion Tudor Iovian (generos valorizat), Aurel Dumitraşcu. Care autor de antologie i-ar fi inclus pe toţi? Nu-i mai puţin adevărat că această problemă a marginalilor deschide o listă care ar putea fi continuată cu:

brașoveanul Constantin Crețan (talent excepțional, descoperit și poate că nu uitat de Alex Ștefănescu), piteșteanul Virgil Diaconu (liniștit integrabil între primii 200 din cei 273 aleși), orădenii Lucian Scurtu (mult peste figurantul Traian Ștef) și Ioan F. Pop (la fel de bun poet ca tizul lui, Ioan S. Pop, dar, bineînțeles, altfel), botoșănenii Stelorian Moroșanu și Petruț Pârvescu (merită să fie citiți!), jianul Spiridon Popescu (cu o inteligență sorresciană a poemului) – dintre cei pe care i-am citit și m-au convins de valoarea lor. Ni-i putem imagina și pe aceștia (și pe alții) ca prezenți într-o antologie atât de generoasă, deschisă și receptivă, exploratoare în toate direcțiile, tradiționale, moderniste, neomoderniste, postmoderniste și post-postmoderniste, pe care nu mai știm cum să le numim.

Pentru un spirit mai exigent, această antologie poate părea prea extinsă. Ar fi fost util, în final, un indice de nume al poeților antologați. La o a doua ediție, antologia se va revizui cu adaosuri, care vor strica un pic socotelile noastre. Vor fi, cu siguranță, pagini adăugate (și poeți, și poeme), nu vor fi eliminate pagini. Dar să lăsăm deoparte obiecțiile de prea mare generozitate. Poezia română postbelică merită un astfel de monument. Unele nume selectate sunt de umplutură (cel puțin 50 din 273), un fel de mortar care face să se lege pilonii de susținere și cărămizile cu adevărat importante într-o construcție de rezistență. Să ne bucurăm că această antologie există și că apariția ei a fost posibilă. Alta, de asemenea dimensiuni, nu vom mai vedea (imprimată!) în această viață. Să-i facem un loc privilegiat în biblioteca noastră.

P. S. Regret că Gheorghe Grigurcu a decis să nu mai colaboreze la *Cafeneaua literară* din cauza opiniilor mele exprimate aici. L-aș crede cu adevărat justițiar și moralist dacă s-ar retrage și de la *România literară* în semn de protest pentru campania denigratoare și interdicția la care am fost și sunt supus acolo. Dacă ar fi fost independent, s-ar fi retras demult. Vecinătatea domniei-sale în paginile *Cafenelei literare* m-ar fi onorat, cu toate diferențele de păreri dintre noi sau tocmai de aceea. Mă tem că trăim într-o epocă sau într-o viață literară, în care nu mai dorim să ne învecinăm decât cu noi înșine.

Inconfundabilul Gheorghe Filip

Cred că aș putea să recunosc fără ezitare o pagină semnată de prozatorul Gheorghe Filip dintre numeroase altele aparținând altor prozatori grație numai stilului său (direcționare a mesajului, atitudine reflexiv-ironică, spontaneitate surprinzătoare a expresiei, limbaj cultivat îndelung prin lecturi heterogene). Prozatorul are o relație spcială cu personajele sale: le alege din lumea reală, sub banalitatea unui nume, iar când nu se confundă cu ele, nu le este complice, însă le așază în platitudinea bunei-credințe, le confruntă cu candoarea eșecului și, adesea, le pune în dialog cu Dumnezeu doar pentru a înțelege răzvrătite *de ce*.

Cea mai nouă carte pe care o am de la Gheorghe Filip are un titlul proustian ancorat în anxietățile lumii de azi: *În căutarea liniștii* (Ed. Tracus Arte, Buc., 2023). Personajele acestui nou volum de proză scurtă se confruntă cu absurdul ionescian, ca fenomen de criză, și nu au numai sentimentul iraționalului; nu se ridică la idee, la filosofia absurdului, dar nici nu cad, din cauza asta, în grotescul donquijotesc. Au spontaneitate faulkneriană, par plămădite excentric ca de Truman Capote, dar mai ales nu se resemnează ca în lumea lui Steinbeck.

Gheorghe Filip este fără îndoială un bun cunoscător al meandrelor prozei universale de la Honoré de Balzac la Feodor Dostoievski și de la Marcel Proust la Franz Kafka, dar nu rămâne imun nici la ispitele postmoderniste, după cum se poate lesne observa. Și dacă în hățișurile spinoase ale prozei noastre de azi nimic nu mai pare nou sub soare, Gheorghe Filip își caută identitatea în stil – și o găsește, cu toate că *aegalitas non significat varietatem*! Vrea să cuprindă toată lumea și o reduce la câteva exemplare tipice din *biotopul* său; vrea să cuprindă toate problemele care dau neliniști adânci aceleiași lumi, dar se limitează la cele care cauzează efecte intense și îndelungi, unele fără vreo soluție la orizont – cel mai adesea intenții înduioșătoare de a evada din statut, din destin și chiar din conștiență. Și luăm ca mărturie prima proză, *Marea plecare*, dar și altele precum *Poetul* sau *Scriitorul* – presiuni ale unor varii motive sau nevoi, dar care reclamă imperios nevoia evadării în orice chip.

Lucrări de mai mici dimensiuni (prozatorul Ladislau Daradici își impunea canonul unor texte absolut egale) sau mai întinse până în noțiunea de nuvelă (*Himera*, *Adăpostul*) realizează acest recent volum al lui Gheorghe Filip, prozatorul care nu s-ar putea lamenta vreodată că nu mai are subiecte:

„Băiete, își spuse și parcă auzi glasul lui Mijoancă, nu vei afla nimic dacă nu gândești. Natura asta face, te provoacă, te invită să-ţi pui tărtăcuţa la încercare, altfel n-o să fii decât viţelul care se holbează la poarta nouă" (p.204). Contactul cu lumea este unul de tip contemplativ, cazul lui Teofil (cititorul iscoditor, cu presimţiri biografice, l-ar vede în el pe autorul însuşi), plecat la târg să ia grâu pentru păsări, descoperă urbea în care locuieşte la o altă oră decât cea obişnuită, la periferiile ei, nu în atmosferă citadină şi într-una de târg provincial, tern, anacronic, dar încă viu: „Şi cearta lor o acoperă deodată un glas, care creşte în urma mea. Dintr-o maşină este anunţat circul, care *a venit şi în oraşul dumneavoastră cu numere de magie, salturi mortale, femeia cu barbă, şi cu dresuri de animale – tigri, girafe, maimuţe, crocodili şi şarpele boa*. Mamă, dacă scapă toate jivinele astea, să te ţii groază pe bieţii orăşeni, care şi-ar lăsa neplătite taxele şi impozitele şi ar lua înspăimântaţi calea codrului..." (p.16).

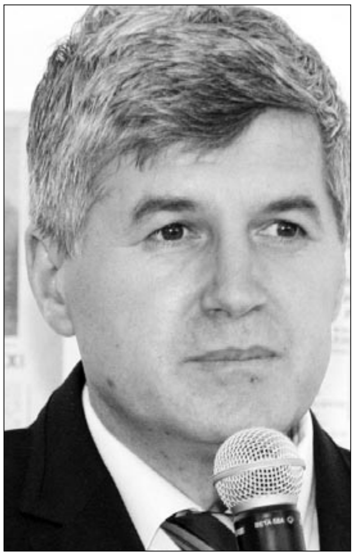
Gheorghe Filip are simţul umorului şi creează umor în chip raţional; umor de tip *ridendo castigat mores*. Nu lipseşte, cum era de aşteptat, nici umorul amar, umorul speranţelor dezamăgite: „Umpluse multe pagini – viaţa lui făcută din fragmente disparate, urmând un timp, care părea că nu își găsește cărarea, care când alerga bezmetic înainte, când o lua înapoi, parcă temându-se de lucrurile peste care o să dea, când se oprea nehotărât la vreo răscruce, neștiind încotro să o ia și ţopăia aiurea pe vreun drum, i se părea că toate orizonturile i se închid și-atunci căuta cu disperare o stea, care ori se amuza ascunsă în spatele unui nor, ori pâlpâia mărunt, înșelător"(p.188).

Însă nu tipologia ca atare a umorului interesează şi nici funcţiile acestuia în amănunt, ci detaşarea prozatorului, ieşirea din suspiciunile aderării tocmai în momentul în care se cere desolidarizare, iar aceasta nu înseamnă totală indiferenţă. Şi mă gândesc la poetul Licuţă care crede orbeşte în steaua lui, însă nu are o constituţie prea solidă ca să-şi susţină dorinţele fiindcă doar acestea prevalează trufaşe, altfel poetul fiind numai un ifos subţire, străveziu, care nu rezistă confruntărilor cu adevărata poezie: „Ai trăit până la anii ăştia într-o iluzie, Licuţă. Ai visat cunună de lauri și, de fapt, ţi se bălăngănea pe frunte coada șoricelului" (p.152). *Poetul* se vedea la întâlniri simandicoase cu scriitori, cu cititori pe un platou de televiziune; ar fi leşinat însă de emoţii şi sub revelaţia *dimensiunilor* sale reale: „...te-ar fi scos pe braţe să nu întinezi manifestarea cu mutra ta de câine plouat şi te-ar fi întins lângă zid, pe hol, ca pe o zdreanţă. Te-ai fi ridicat într-un târziu, deşi nu ţi-ar fi zis nimeni *ridică-te şi umblă*, n-ai fi îndrăznit să te întorci în sală, te-ai fi strecurat afară şi ai fi rupt-o la fugă..." (ib.) Eşecul năzuinţei nu continuă ridicolul, ci este condus spre conştienţă; *poetul* nu e nevoit să se întoarcă la condiţia sa reală: „Pe când aşa, Licuţă, nu eşti nici cu poeţii, nici cu Calache sau cu Gogu. Eşti o bălărie de care n-are nimeni nevoie. Nu-ţi mai rămâne decât un singur lucru de făcut. Măcar o dată să fii şi tu bărbat" (p.153). Fractura sufletească îl conduce la ideea suicidului; o frânghie şi o creangă mai solidă a unui cais neroditor din fundul curţii. Suspansul binevenit stinge deznodământul în neprevăzut: „Sosise momentul. Şi când inima începuse să-i bată mai tare, îl văzu pe Gogu venind din grădină trăgând după el caisul. Îl tăiase. Îl pedepsise, de fapt, pentru nerodnicia lui"(p.155).

Gheorghe Filip, ca şi altădată, se arată a fi un abil mânuitor al suspansului. Iată-l de această dată ca defulare morală în schiţa *Patul*. Personajul principal rămâne anonim fiindcă el nu este decât circumstanţial o identitate, altfel e un tip dintr-o mulţime care nu-şi reclamă conformitatea decât în taxonomiile socio-morale. Aurora, soţia acestuia, pleacă după un oarecare Tălpică, dar din toată casa nu-şi luă decât patul. Soţul rămâne perplex ca în faţa Sfinxului la a cărui întrebare nu putea să răspundă: *De ce cu patul*? După o scurtă vacanţă conjugală la Tălpică, Aurora se întoarce nepăsătoare socotind totul firesc, fiindcă „lumea nu este decât o necontenită încăierare de paturi, o învârtejire de paturi oarbe, tiranice" (p.31). Omul sta la fereastră şi privea „când o camionetă a oprit în faţa blocului. Din cabină a sărit sprintenă Aurora, doi inşi au dat jos patul şi maşina a plecat". Uluit, coboară, nu îşi întreabă soţia nimic, nu o îmbrăţişează, „doar i-a spus cu un glas care nu era al lui, să se ducă sus" şi Aurora urcă inocentă; el rămâne, judecă aspru patul, apoi „a început să sară pe el ca un nebun până când l-a fărâmat. Aurora privea de la fereastră şi râdea" (p.33). În fine, nu am intenţia să reproduc aici largi citate, greu de ciuntit altfel în interesul ideilor pe care le comunică noua carte a lui Gheorghe Filip, *În căutarea liniştii*; ea este o pledoarie frecvent acidă pentru echilibru, pentru consecvenţe, pentru tihnă şi confort spiritual, pentru existenţa hedonistă, epicureică, însă lumea modernă, cu contradicţiile ei, nu mai încape în tiparele formulelor vechi.

La aceastea se adăugă monotonia târgului provincial; plictisul, speranţele irosite, demagogia, ipocrizia, mediocritatea. Toate îl determină pe Mărgărit să evadeze, să-şi ofere altceva; se pune la cale o vacanţă (*Marea plecare*). Este prima schiţă din volum, care de fapt mărturiseşte discret zădărnicia care vine în urma oricăror speranţe, a oricăror dorinţe – nu e aici nimic mai mult decât condamnarea definitivă la acceptare şi nimic mai de salutat decât dorinţa spiritului de a-şi supravieţui cu orice preţ: „Îşi făcuse bagajul de o săptămână. Cumpărase în urmă cu doi ani o valijoară maronie la care se uita din când în când, închipuindu-şi forfota din gări şi aeroporturi, camerele de hotel în care o va desface spre a-şi rândui frumos lucrurile, zilele şi nopţile în care îl va aştepta cuminte să se întoarcă din hoinărelile lui prin marile oraşe ale lumii" (p.5). Nedumerit, Mărgărit se îndreaptă spre sala de aşteptare a gării din orăşelul lui; îi trece pragul şi încremeneşte: „Era plină. Pe bănci, printre ele, pe lângă pereţi se înghesuiau sumedenie de trupuri sprijinindu-se unele de altele. Trebuia să fi murit de curând, pentru că nu venea dinspre ele nici o miasmă (...) Ieşi şi abia acum descoperi că în faţa peronului nu existau şine, ci doar o înşiruire scheletică de traverse înnegrite. Se aşeză pe una dintre bănci, cu valiza alături şi îşi aprinse o ţigară. De vreme ce, totuşi, aceea era o gară, va trebui să apară şi trenul. E logic, îşi spuse Mărgărit suflând fumul în aerul încins."(p.10). Iată de ce socotesc că absurdul este o ispită pe care Gherghe Filip o gustă prudent şi îi explorează abil orice intersecţie cu viaţa de fiecare zi, cu banalul şi cu sublimul, cu credinţele şi cu nebănuitul, cu speranţele şi cu deziluziile – toate conjugate inconfundabil în arta prozatorului printr-o lume funcţional verosimilă şi care nu este altceva decât alegoria existenţială a eternelor aşteptări şi paradigma în răspunsuri a aceloraşi întrebări.

Iulian CHIVU

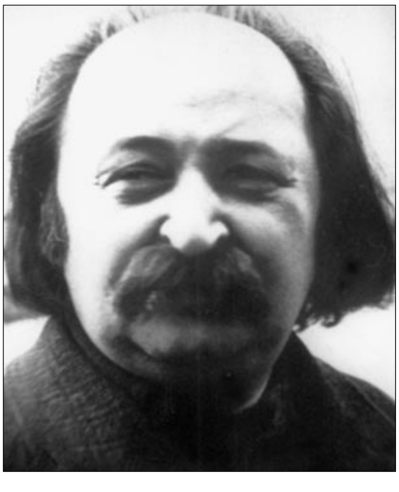

Generația ‘60 - generația socialismului

În ajutorul celor care studiau materialismul dialectic şi materialismul istoric, P.C.R. a avut grijă să pună la dispoziţia tinerilor şi nu numai o serie de lucrări zise cu caracter ştiinţific, obligatorii oricum pentru cei care urmau să fie neabătuţi pe linia partidului. Nu doar Mihail Roller era literă de lege, ci şi diverşi candidaţi în ştiinţe filosofice sovietici. Apăreau diverse lucrări ce nu erau puse în circulaţie largă, ci care purtau ştampila/emblema: „pentru uzul intern al şcolilor şi cursurilor de partid". O asemenea lucrare este şi „Filozofia burgheză americană, filozofie a războiului şi agresiunii", de L. A. Şerşenco, apărută în 1955, cu promptitudine, în România proletară. Toate drumurile duc spre comunism, subliniază Şerşenco, inclusiv pentru poporul american, după ce desfiinţase personalismul, pragmatismul, neorealismul, fenomenologia şi semantica! Chiar aşa, fenomenologia, o filosofie a războiului?!

Leonid Dimov, membru P.C.R. la 18 ani (ep. 27)

Leonid Dimov s-a născut la 11 ianuarie 1926, în oraşul basarabean Ismail (azi, în Ucraina, supus bombadamentelor ruse), în familia Nadejdei Dimov şi a lui Naum Mordcovici. La vârsta de trei ani, se stabileşte la Bucureşti, împreună cu bunicii din partea mamei (fiică de învăţător şi nepoată de preot basarabean de origine bulgară). În 1944, susţine bacalaureatul la Colegiul „Sf. Sava" în a cărei revistă debutase cu un an înainte. Văzând entuziasmul ce cuprinsese pe unii la intrarea victorioasă a tancurilor sovietice în Bucureşti, Leonid Dimov se înscrie, la 18 ani, în Partidul Comunist Român (informaţii – Daniel Cristea-Enache, D.G.L.R.). Temperamental, instabil, nu ştie ce vrea cu adevărat. Se înscrie la Facultatea de Litere şi Filosofie, după care urmează, tot fără a le termina, cursuri la Facultatea de Teologie, la Facultatea de Drept şi la Facultatea de Biologie.

Dintr-o „Fişă personală privind pe Leonid Dimov", întocmită de Securitate la 1 noiembrie 1973, citām: „Începând din ultimele luni ale anului 1972, scriitorul Leonid Dimov a fost din ce în ce mai preocupat ca să intre în partid". Declară unor prieteni care l-au turnat: „Voi face compromisuri pentru a-mi pune la punct situaţia financiară". Aplicând metoda militantismului etico-estetic pe care o promovăm, lucrurile par explicite. Membru P.C.R. de la 18 ani. Doreşte să reintre în Partid în 1973. Cine citeşte doar până aici va comite o gravă eroare. Din cauza mea, care am citat trunchiat, am scos din context situaţii foarte importante. Dar ne interesează adevărul, nu să acuzăm în stânga şi-n dreapta.

Fire independentă, Leonid Dimov lucrează, pe scurte perioade, ca redactor la revista „Studentul român", apoi la „Agerpres", apoi la Institutul Româno-Sovietic, apoi la revista „Arta plastică". Inteligent, înţelege repede cum decurg lucrurile. În 1948 îşi depune carnetul de membru P.C.R., deşi acesta îi deschisese multe uşi. Gestul de frondă nu e luat, pe moment, în seamă, abia în 1950 fiind exclus de P.C.R. din rândurile sale (cf. D.C.-E.). Avea şi partidul muncitorilor orgoliul său. Nu intri şi pleci când vrei tu, trebuie să aştepţi să fii dat afară şi pus sub urmărire. În 1958, după ce Hruşciov denunţase abuzurile lui Stalin, Leonid Dimov face comentarii injurioase la adresa... statuii lui Stalin, ce încă mai trona în Parcul Herăstrău. Este arestat şi ţinut fără judecată la Jilava vreme de un an şi ceva, până în 1959. Ce visase el când intrase în partid, ce i se întâmpla?!

Să lămurim şi ce e în fişa întocmită de Securitate. Da, Leonid Dimov dorea reînscrierea în P.C.R. Dar ca să lupte din interior. Partidul şi Securitatea, bazându-se pe turnătoriile prietenilor, vegheau însă. Citām dintr-o mărturisire a sa, notată cu acribie de Securitate: „Nu voi scrie nimic care să-mi dezică atitudinea. Pot însă să jonglez, să fac pe dansatorul pe sârmă. Nu am fost şi nu voi fi scatofag. Dacă însă ei mă primesc, atunci s-au ars, pentru că eu acolo am să spun, să le explic ce cred eu că este comunismul, cu argumente, cu situaţii şi-i înnebunesc la fiecare şedinţă. Acolo, de când e această organizaţie comunistă de scriitori, nu s-au pus nici un fel de probleme, decât aspecte administrative, lăturalnice. Am să le demonstrez că sunt nişte oameni inapţi de a fi comunişti. Regimul ăsta a distrus absolut tot ce exista bun, dacă a existat ceva bun în ţara asta. Nu pot fi eu făcut responsabil că e regimul aşa. Eu n-am contribuit cu nimic la introducerea acestui regim. În partid se poate face mai multă treabă decât în afară (ceva din idealismul de la 18 ani mai rămăsese, totuşi –

n.m., J.D.). Pe Goma l-au dat afară pentru că a încălcat așa-numita disciplină de partid (...) Am vorbit cu Eugen Barbu (...) Numai el poate să se încumete să mă publice. Tot aici vreau să scriu şi despre Ţepeneag (...) Ultimul scriitor care a făcut zgomot a fost Ţepeneag. Azi scatofagii fac coadă”. Sursa s-ar putea să fie prietenul său „onirist” Sorin Titel (l-am găsit devoalat în alt caz!).

Spirit nonconformist, dat afară din P.C.R., închis la Jilava, urmărit de Securitate, Dimov nu era un anticomunist sadea, visându-se dizident, poate un comunist pur-sânge. Dar şi această atitudine e suficientă pentru a putea vorbi, totuşi, de moralitatea sa în viaţa publică. Nu făcuse compromisuri în anii proletcultismului, precum atâţia, preferând să trăiască din traduceri, după „reeducarea” de la Jilava, din Lermontov, din G. de Nerval, din G.B. Marino ş.a., debutând cu adevărat în anul dezgheţului de la Bucureşti, în 1964, în revista „Viaţa românească”. Încă din 1959 se împrieteneşte cu Dumitru Ţepeneag, împreună cu care doreşte să scrie „altfel”. Ce-i drept, dacă nu eşti altfel, nu exişti.

Debutează editorial abia la 40 de ani, cu volumul intitulat simplu „Versuri”, în 1966. Este un volum ce nu ar fi putut fi publicat în anii '50, pentru că în absolut nicio poezie nu e pomenit Partidul, nu apar hidrocentrale, furnale, luptători în răscoala de la 1907 sau vreo sirenă de la Griviţa, ca la Nichita ori Blandiana. Sunt versuri de notaţie, reci, tăioase precum lama unui laser, fără emoţie: „Lasă-mă, cerule, să râd pe spate:/ Mi-au gâdilat inima frunzişe vărsate./ Livadă rece, ninsori ce scuturi,/ Nu mă lăsa să dorm somn cu fluturi”. Volumul de debut nu e recenzat de principalii critici ai ţării. Se poate spune chiar că a trecut neobservat. Dimov nu avea un trecut în spate, nu era cunoscut din reviste, încă nu frecventa sediul Uniunii Scriitorilor, locul de unde avea să transpire cele mai multe turnătorii la Securitate. „Pe malul Stixului” (1968) nu aduce nimic nou. Versuri plate, teme fumate de multă vreme.

Replică la cele „11 elegii” ale lui Nichita, Dimov publică în 1968 volumul „7 poeme”, în care încearcă să creioneze un univers propriu, pornind de la poezia lui Ion Barbu. De altfel, poemul „Vedeniile regelui Pepin” este dedicat „În memoria lui Ion Barbu”, dar un Ion Barbu amestecat, cel din „Joc secund” cu cel din „După melci”. Să vedem ce „vedenii” avea regele Pepin: „Învineţea, la nuntă cu alai,/ Pe frunzele de viţă, mucigai/ Iar bobul vin împurpura prin vine/ De strugure. Cădeau rubine./ Stricată, bocănea la vânt, palancă/ Sub merii povârniţi în umbra francă./ Era o toamnă cu pomelnic surd/ Pe vremea regelui Pepin cel scurt.// Şi-n toamnă, cerut, ca la spart de chef,/ Un petic îngroşat cu dens sidef/ Bătea ca luni, o prispă de răcoare/ În ochi zgâiţi şi-n funduri de cleştare.”

În 1969, Dimov publică volumul „Carte de vise”. Este momentul în care se vorbeşte deschis despre onirismul său, de un nou curent literar pe care l-ar promova alături de Ţepeneag, programatic, de care se ataşaseră Emil Brumaru, Sorin Titel, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Iulian Neacşu, Florin Gabrea şi Vintilă Ivănceanu. Şi asta pentru că volumul „Carte de vise” se deschide cu ciclul „Hipnagogice”, poeziile fiind intitulate: „Vis autobiographic”, „Vis cu institutoare”, „Vis de mahala”, „Vis sezonier”, „Vis cu deviscerații”, alături de alte 10 „vise”, iar un al treilea ciclu, „La capătul somnului”, cuprinde alte 12 poezii cu „vise” în titlu – „Vis neizbutit”, „Vis cu militar”, „Vis cu leneş” etc. Dar, dincolo de invocarea visului, nicio lume onirică, nicio stare delirantă nu transpare printre rânduri. Ce e vis în aceste versuri: „Azi-noapte-n vis mi-am amintit/ De covrigarul nebun din Piaţa Chibrit/ Şi l-am văzut înălţând cutii de carton/ Legate cu sfoară în chip de avion”?

Arta sa poetică este numită de sine însuşi într-un alt ciclu, în poezia „Realitate” (subintitulată „mic poem oniric”). Cât „onirism” există în incipitul „Biserica”? „Era ca sculptată din os/ Biserica cea fără pronaos/ Insulă tulbure şlefuită-n jad/ Cu scene din mult încercatul Ţarigrad,/ Cu părinţi în alb pe creneluri/ Şi peplumuri purpurii de femeluri,/ Cu arcaşi pteromorfi şi bombarde,/ La răscrucea a trei bulevarde”. Nu se vede nicio artă poetică aici, tocmai într-un poem programatic. Aduce a Ion Gheorghe. Un joc de limbaj, da, dar nu ceva atât de original încât să-i acorzi statutul de nouă artă poetică. Dar e prea târziu acum să aducem obiecţii. Critica literară a impus „onirismul”, cu vârful său de lance Leonid Dimov. Nicolae Manolescu a fost cel care a dat tonul (până la „Carte de vise”, nu-i acordase atenţie). Dar şi Manolescu e prudent, vorbind de un „onirism lucid”, dacă aşa ceva e cu putinţă. „Leonid Dimov este un poet remarcabil. Ce semnificaţie au <<visele>> lui? Ilustratorul – Florin Pucă – a intuit bine semnificaţia aceasta, dând desenelor o turnură sentimentală şi candidă. Oniricul lui Leonid Dimov este un sentimentalism, o visare cu ochii deschişi; poetul cade uşor în nostalgie şi deprimare; în <<vise>> el regăseşte starea de copilărie, în care totul pare posibil”. Intervin şi Gheorghe Grigurcu, Eugen Simion, Valeriu Cristea, iar Dimov este pus pe statuia onirismului, orice s-ar înţelege prin acesta.

În „Semne cereşti” (1970) găsim ecouri din poezia lui Nichita Stănescu, precum în „Rondelul sfintei fără sfânt”: „Era o sfântă fără sfânt,/ Fără credinţă, fără casă,/ Avea doar inimă şi gând/ Şi-o fustă verde, de mătasă,// Cu astragal şi iacint/ Venea la fiece mireasă,/ Ea, mica sfântă fără sfânt,/ Fără credinţă, fără casă”. Prin volumul „Deschideri” (1972), ciupind din Sorescu, Dimov anticipează optzecismul: „Totul a fost întrerupt, deoarece/ Prin încăpere trecuse un şoarece./ Dar, vă daţi seama, nu era un şoarece obişnuit:/ Avea coada ruptă şi dura la nesfârşit./ Trecerea lui plină de chiţăit şi putoare/ Era foarte mare”. Valoarea acestor versuri? De răspuns la „poşta redacţiei”.

În 1980 îi apare antologia de autor intitulată „Texte”. De la „Versuri” la „Texte” sau de la poezia notaţiei la textualism. În prefaţa sa, „Poezia miraculosului”, Mircea Iorgulescu este extaziat. Ceva tot aflăm. În 1956, Leonid Dimov a publicat versuri în „Tânărul scriitor” şi în „Gazeta literară”. Cel pur nu era atât de pur pe cât poza... Le vom căuta, când găsim opt ore libere de petrecut la bibliotecă doar pentru cele două reviste. Nu ştim ce-ar fi scris după 1990, decedând la 5 decembrie 1987.

Se înţelege că toţi istoricii şi criticii literari de azi au numai cuvinte de laudă despre Dimov, că se vorbeşte despre onirismul său, că i se dedică monografii. Dar timpul nu mai are răbdare. Peste un deceniu, arta sa poetică fi-va desuetă. Din steluţa răsărită în „Siberia spiritului” (I.P. Culianu) va rămâne cenuşa.

Jean DUMITRAŞCU

Echilibristică și echilibru în scrierea și în traducerea poeziei

LUMINIȚA ELENA SUCIU
în dialog cu
Prof. Univ. Dr. LIDIA VIANU
despre
Antologia bilingvă de poezie românească *Poezie înseamnă să faci echilibristică pe liniile din palma lui Dumnezeu / Poetry is tightrope walking on the lines in God's palm,*
Traducere în limba engleză de LIDIA VIANU și ANNE STEWART, publicată la Editura *Eikon,* București, 2023

Luminiţa Elena Suciu - Căutând printre rafturile şi titlurile din librăriile online, am descoperit o carte deosebit de frumoasă şi, de aceea, am simţit imboldul de a le împărtăşi această descoperire şi altor cititori pasionaţi de poezie. Cartea este o antologie bilingvă în care sunt înmănuncheate creaţiile poetice câştigătoare ale Concursului *Lidia Vianu Translates,* selectate şi traduse de Profesor Universitar Lidia Vianu. Selecţia textelor a fost făcută cu multă sensibilitate, cu sufletul, după cum mărturiseşte însăşi traducătoarea.

Autorii poemelor exprimă fără ostentaţie gânduri profunde, în formule care variază de la aforism la relatarea unor momente aparent obişnuite, dincolo de fiecare text regăsindu-se o semnificaţie la care cititorul este invitat să reflecteze, fiindcă, deşi are nevoie de mijloace tehnice, poezia nu se rezumă la acestea, ci este o stare sufletească specială. Iar traducerea poeziei într-o limbă străină implică o dublă responsabilitate, atât preocuparea pentru păstrarea autenticităţii trăirilor poetice, cât şi aceea pentru acurateţea lingvistică. De aceea, am văzut acest demers ca fiind o împletire între echilibristica dificultăţii şi echilibrul păstrării caracteristicilor textului original.

Îi rămâne fiecărui cititor să descopere frumuseţea din paginile volumului amintit, dar, înainte de a deschide o discuţie despre structura şi motivaţiile care l-au adus la lumină, ar fi binevenită conturarea unei schiţe de portret al maestrului traducător.

LIDIA VIANU este o personalitate binecunoscută tuturor celor ce au trecut pragul Facultăţii de Limba Engleză din Pitar Moş. Realizările din activitatea domniei sale – ca profesor de limbă şi de literatură engleză, ca autor de manuale pentru predarea şi învăţarea limbii engleze, printre care *English with a Key, Metoda Lidia Vianu. Engleza de la 7 la 77 de ani,* ca şi cele din activitatea de critic literar şi de traducător – vorbesc de la sine, dar, având în vedere că discreţia este o trăsătură ce o caracterizează, poate că printre cititorii revistei se vor afla şi unii mai puţin familiarizaţi cu activitatea domniei sale şi care ar dori să le fie oferite mai multe amănunte despre această activitate.

Poetă, prozatoare, critic şi traducător literar, LIDIA VIANU este Profesor Emeritus de literatură Britanică Modernistă şi Contemporană la Universitatea din Bucureşti. A predat cu bursă Fulbright, doi ani, la University of California-Berkeley şi la State University of New York-Binghampton.

Lidia Vianu este director fondator al editurii online a Universităţii din Bucureşti, *Contemporary Literature Press (http://mitic.ro),* şi al revistei online *Translation Café,* fondatoarea Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan (MTTLC), organizat în cadrul Facultăţii de Limbi Străine a Universităţii din Bucureşti şi a Concursului de poezie „Lidia Vianu Translates".

A organizat, mulţi ani la rând, un Masterclass de traducere literară la Universitatea din Bucureşti: *„Lidia Vianu›s Students Translate",* la care a invitat poeţi şi prozatori englezi şi români, care au lucrat împreună cu masteranzii. Unul dintre aceste Masterclass-uri a invitat la Bucureşti Editura Bloodaxe Books. Ca rezultat al acestor colaborări, sute de traduceri ale operelor autorilor contemporani au fost realizate, fie în limba engleză, fie în limba română. Toate aceste traduceri au fost supervizate de Lidia Vianu şi au apărut la *Contemporary Literature Press.*

A publicat, la alte edituri şi la Contemporary Literature Press, peste 20 de volume de critică, printre care amintim *The AfterMode* şi *T. S. Eliot: An Author for All Seasons.* A publicat, de asemenea, *Metoda Lidia Vianu* în șapte volume: *Smile and Learn!* (Manual de predare a limbii engleze). Împreună cu George Săndulescu, Lidia Vianu este autoarea seriei *A Manual for the Advanced Study of James Joyce's Finnegan's Wake in 130 volumes.*

Lidia Vianu însăşi a tradus peste 100 de poeţi români şi englezi, pe care i-a publicat sub formă de ediţii bilingve. Scopul ei a fost să facă literatura română cunoscută cititorilor vorbitori de limba engleză, dar şi să aducă literatura engleză şi americană publicului din România.

Pentru traducerea cărţii lui Marin Sorescu *Puntea/ The Bridge* (2004), împreună cu Addam J. Sorkin, apărută la

Editura Bloodaxe Books, a primit premiul Poetry Society din Londra pentru Traducerea de Poezie.

A publicat atât în România, cât şi peste hotare. Printre volumele foarte cunoscute se află o colecţie de interviuri şi de fragmente din operele scriitorilor intervievaţi, apărute, în limba engleză, în *Censorship in Romania* (Central European University, 1997). A tradus în limba engleză volumul criticului Eugen Simion *The Return of the Author,* publicat la Northwestern University Press, (1998) şi nominalizat pentru Scaglione Translation Prize.

Printre alte volume semnate de Lidia Vianu, publicate la alte edituri şi la Contemporary Literature Press, să mai amintim, de asemenea: *Desperado Essay-Interviews; Foarte. Poeme; 1,2,3. Poeme; Moderato 7. Poeme; Heureux qui comme Ulysse ... ; English for Everyone; Student la Engleză. Exerciţii de traducere gramaticală şi Teste pentru examenele de admitere şi orele de engleză, cu rezolvare; The Exam Book!; Scenarii lirice moderne. T.S. Eliot şi Paul Valéry; The Wall. Poem.*

La Editura Institutul European a apărut, în 2011, volumul *Literatura contemporană britanică. Literatura Desperado.*

În afară de această prodigioasă activitate didactică, publicistică, de critică literară, de traducere şi de editare, Lidia Vianu a publicat un roman, *Prizonieră în oglindă,* şi cinci volume de poezie, iar la Editura Eikon a apărut, în 2022, volumul *The Wind and the Seagull / Vântul şi Pescăruşul / La Mouette et le Vent ...* (1).

În luna septembrie a acestui an, doamna profesoară Lidia Vianu a devenit laureată a Premiului pentru Poezie, acordat anual de revista *Cafeneaua literară.* Premiul i-a fost decernat pentru volumul *The Wind and the Seagull/ Vântul şi Pescăruşul/ La Mouette et le Vent.*

Deoarece mă număr printre foştii învăţăcei ai domniei sale, am profitat de o zi de vacanţă spre a-i adresa Doamnei Profesor rugămintea de a-mi acorda un interviu în care să realizăm, împreună, schiţa unui portret al Profesorului şi al Traducătorului.

Printre trăsăturile care ar alcătui portretul se vor situa răbdarea şi blândeţea cu care Doamna Profesoară şi-a îndrumat întotdeauna discipolii, exigenţa împletită cu umorul fin, dar şi cu un deosebit simţ al răspunderii pentru autenticitatea şi bogăţia informaţiei, prezentate într-o formă agreabilă, fără rigiditate. Un fel de camaraderie care păstrează, de asemenea, fără ştirbire, prestanţa magistrului în relaţiile cu discipolii.

Ideea unui interviu cu doamna profesor s-a înfiripat când am parcurs paginile volumului, recent apărut, de poezie românească în traducere: *Poetry is tightrope walking on the lines in God's palm / Poezie înseamnă să faci echilibristică pe liniile din palma lui Dumnezeu,* antologie de poezie selectată de Lidia Vianu. Traducere în limba engleză de Lidia Vianu şi Anne Stewart. Apărută la Editura Eikon, Bucureşti, 2023.

Antologia amintită este un florilegiu minunat de poeme contemporane, începând cu titlul, atât de expresiv, care este un vers-apoftegmă, scris de un alt profesor şi poet, Savu Popa, de la Sibiu.

De ce ar fi necesară o asemenea discuţie? Din mai multe motive.

Unul dintre acestea ar fi utilitatea traducerilor din literatura română, ca mijloc de a face cunoscută şi cititorilor din alte zări creaţia poeţilor noştri de azi, astfel încât valoarea acesteia să poată fi apreciată şi dincolo de sfera autohtonă.

Un alt motiv ar fi ideea de a le fi de folos tinerilor care ar dori să primească sfaturi şi îndrumări competente din partea unui profesor cu o experienţă vastă în domeniul traducerii.

Nu în ultimul rând, trebuie menţionată necesitatea de a forma tineri traducători cu reale calităţi, care să aibă disponibilitatea şi instrumentele adecvate acestui domeniu, destul de dificil.

Luminiţa Elena Suciu - Dragă Doamnă Profesor, încep prin a vă mulţumi că mi-aţi acordat privilegiul de a discuta despre concepţia unui profesor universitar în legătură cu modul în care se conturează, în cadrul studiilor universitare de Limba Engleză, profilul unui viitor om de cultură, în general şi prin intermediul traducerii, în particular.

Dumneavoastră aveţi o experienţă vastă în domeniul traducerii literare, sunteţi creatoarea MTTLC şi, de aceea, înainte de a discuta despre importanţa publicării unor traduceri bine realizate, v-aş ruga să spuneţi câteva cuvinte despre instituţiile create prin strădania dumneavoastră şi despre alte volume de poezie românească transpuse în limba engleză de domnia voastră.

Lidia Vianu – Toată viaţa mea am fost dascăl. Tot ce am făcut de acolo pleacă. Între 1970 şi 2000, m-am refugiat în meseria mea. Traiul în comunism excludea orice iniţiativă, pentru că, orice ai fi făcut, te putea pune în primejdie. Securitatea veghează. Ca foarte mulţi colegi ai mei, nu am putut trece de la asistent la lector decât după căderea regimului, cu toate că mi-am luat doctoratul în 1978 – ceea ce vrea să însemne că nu am avut dreptul să ţin cursuri. M-am refugiat în seminare. Fără îndoială că cine nu ţine măcar un curs pe an nu progresează în cariera universitară. Cursul, cel puţin cursul de literatură, este la fel de necesar ca aerul.

Atunci când am început eu să ţin cursuri, mi-am dat seama că experienţa mea de student nu îmi este de niciun folos. Se schimbase mentalitatea studentului. Nu mai dorea să recite o lecţie. Schimbarea aceasta continuă încă. Nu mai poţi monologa în faţa unui amfiteatru cu studenţi. Ai nevoie să interacţionezi cu ei. Acest lucru este o experienţă fabuloasă, pentru cei care ştiu să se bucure de ea.

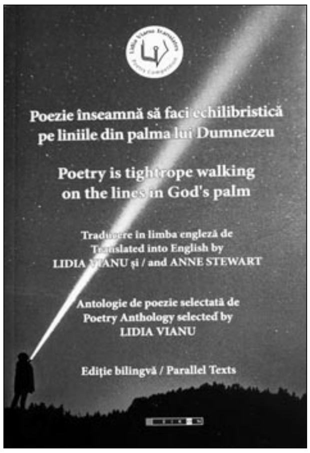
Am ştiut din primul meu an de studenţie că vreau să fiu asistent universitar. M-a silit regimul să înghit câţiva ani de predat la liceu, e drept. Aş fi avut dreptul, şi chiar erau făcute actele legale ca să fiu numită asistent la Catedra de Engleză, dar astea au fost vremurile. Teoretic, media era criteriul. Practic, erau alte criterii mult mai importante, pe care eu nu le ştiam. Dar Dumnezeu a fost bun cu mine şi mi-a scos în cale un concurs anunţat public, şi care mi-a deschis o cale.

Am ştiut din anul IV de facultate că vreau să predau literatura britanică modernistă. Virginia Woolf, T.S. Eliot, James Joyce, Joseph Conrad şi William Butler Yeats au fost preferaţii mei absoluţi. Dincolo de ei, în anii de după al Doilea Război, nu aveam nici cărţi, nici voie de la stăpânire să ne aventurăm. Generaţia mea a citit pe furiş George Orwell [*1984*] şi Aldous Huxley [*Brave New World*], aşa cum ni se interziceau *Doctor Jivago* de Pasternak, sau *Arhipelagul Gulag* de Soljeniţîn. Dar, incredibil, s-a strecurat în

bibliografia noastră *Areopagitica,* o carte despre cenzură scrisă în 1644 de John Milton. Nu s-au gândit politrucii că ar fi putut exista cenzură în secolul XVII. Îmi aduc aminte că *The Waves* de Virginia Woolf a fost descoperirea vieţii mele. Mi-a deschis ochii. M-a format, ca cititor, critic, traducător şi scriitor.

Odată cu deschiderea politică a României, multe cărţi şi-au pierdut misterul... Nemaifiind interzise. Nemaiexistând rezistenţa la comunism. Sau, mai bine zis, pentru că extrema stângă s-a afiliat peste noapte la extrema dreaptă... Dar nu m-a muncit atât nostalgia vremurilor interzise [ce cursuri minunate fuseseră acelea în care discutam adevăruri periculoase...], cât necesitatea de a mă pune la curent cu scriitorii contemporani, chiar şi cu cei foarte tineri. Spre norocul meu, am câştigat de două ori câte o bursă de predare Fulbright, la University of California - Berkeley şi la State University of New York - Binghamton. Ce biblioteci are America! Nu-ţi mai vine să ieşi din ele.

La Berkeley şi la Binghamton am citit cam 20 de ore pe zi, vreme de doi ani întregi. Am avut şi colegi care m-au ghidat. Helmut Bonheim, de la Köln, mi-a făcut liste întregi, mi-a dat maldăre de cărţi. Din 1993 am putut începe să îmi fac propriul meu canon, să predau autorii pe care îi găseam eu reprezentativi. Cu vremea am intrat direct în legătură cu ei, cu romancieri, poeţi, critici englezi. Am făcut „readere”. Unul dintre ele este acela al criticii lui David Lodge, unde am lucrat direct cu autorul. Cartea a apărut la editura noastră online şi are încă mare căutare.

Odată intrată pe tărâmul experimentului literar contemporan, structura cursurilor mele s-a modificat definitiv. Predam literatură Modernistă şi Contemporană în cadrul aceluiaşi curs: secolul XX şi XXI. Am spus „adio” cursurilor-prelegere, am eliberat studenţii de papagalicirea ideilor mele: i-am învăţat să ajungă la reacţiile lor, la emoţia pe care o resimt când citesc o carte. Le-am dat şi unelte teoretice, fără de care nu poţi face critică literară, dar am refuzat din prima clipă ceea ce se cheamă, încă, „Studiile Culturale”.

A fost o descătuşare de imaginaţie şi bucurie. Examenele erau cu totul atipice. Practic, ceea ce le ceream eu era să *citească* textul. În întregime. Cu mare atenţie la sens şi la ce simt ei în timpul lecturii, la ceea ce gândesc ei ca cititori şi, poate - cine ştie? - viitori critici literari. Am scos chiar o carte despre acest fel de examinare: *The Exam Book!* [https://editura.mttlc.ro/the-exam-book.htm], publicată tot la Contemporary Literature Press.

Mi-a fost foarte clar că Studiile Culturale pot ucide bucuria lecturii, independenţa lectorului, libertatea lui de a alege singur. Din păcate, fascismul cultural a făcut mult rău, şi prea puţini i-au stat împotrivă... Nu voi continua subiectul. Am deja mai mulţi duşmani decât pot duce, pe tema aceasta.

Din clipa în care studentul era liber să aleagă ce îi place, să gândească singur de ce îi place un anumit text, să analizeze pe text ce face, din punct de vedere teoretic, un autor - lucrurile s-au limpezit. Mi-am scris cărţile teoretice, care aveau ca prim scop să spună lucrurilor pe numele lor simplu, să vorbească pe înţeles. Nu resping cuvintele teoretice, bagajul de discurs specializat, dar nu voi accepta niciodată un text înecat în teorie incomprehensibilă. A face o lucrare la un curs de literatură înseamnă a judeca cu tot ce are fiecare: sensibilitate, profunzime, spirit teoretic - orice *ne caracterizează*. **Studentul nu vine la noi ca să ne imite, ci ca să se găsească pe el însuşi**.

Am făcut o introducere lungă, pentru a ajunge la sensul şi scopul Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan, pe care l-am înfiinţat curând după anul 2000. Am adus acolo tot ce putea stimula inteligenţa studentului: de la literatură la subtitrare, *creative writing,* gramatică engleză, traducere literară sau culturală, editare de carte. Am pus studenţii în legătură cu personalităţi şi instituţii culturale. Am făcut tot ce am putut să le deschid o cale. Era limpede că a fi dascăl nu mai era o meserie de dorit, şi, prin urmare, i-am îndreptat cum m-am priceput şi eu: să publice, să traducă, să descopere alte meserii intelectuale, unele noi.

Din MTTLC a curs firesc organizarea unui Masterclass de traducere a scriitorilor contemporani şi britanici, cu invitaţi de marcă: Editura Bloodaxe Books, scriitori cunoscuţi, editori şi critici literari. Tot pentru masteranzi am înfiinţat editura şi revista online. Aş mai fi avut multe de făcut, dar... Timpul nu iartă. Aşa că m-am întors în cele din urmă către pasiunea mea pentru scris, nepermis de mult amânată.

Luminiţa Elena Suciu – Fără îndoială că, printre atât de multe activităţi presante, scrisul rămânea, pentru dumneavoastră personal, mai mult decât un *violon d'Ingres,* era împlinirea îndelung amânată a unei vocaţii. Dar a rămas în sertar şi pentru că v-aţi propus o continuare a programului de încurajare a talentului poeţilor tineri. Din această perspectivă, v-aş ruga să explicaţi în ce fel a apărut ideea antologiei bilingve menţionate anterior şi cum este organizată.

Lidia Vianu – Ceea ce m-a dus pe calea profesiei de dascăl a fost bucuria mea de a da, de a ajuta, de a deschide o lume cuiva care are nevoie de ea. Tot din această bucurie am inventat concursul anual de traducere a poeziei contemporane româneşti. Au fost generoşi cititorii mei, şi acest lucru m-a făcut să continui. Formatul se schimbă mereu. Traduc poezie de câţiva ani, dar la anul aş vrea să trec la critică şi apoi la proză. Nu am un principiu de organizare. Anul acesta, de pildă, am decis că fac o carte care va apărea pe hârtie la Editura Eikon. În anii trecuţi, ne-au publicat Editura Tracus Arte, Editura MNLR. Întotdeauna public volumul şi online, la Contemporary Literature Press, pentru că de acolo poate ajunge în lume.

Nu ştiu nici eu exact ce urmăresc. Mă bucur când găsesc un poet foarte bun şi încă neafirmat. Încerc să dau cât mai mult, dar îmi dau seama că sunt destui cei care se consideră nedreptăţiţi. Văd şi eu cât pot. Nefiind vorba de bani în nimic din ceea ce fac, nu poate fi vorba de interese materiale. Este o muncă pe care o fac din tot sufletul, cu mare răbdare, dar, cum zic englezii, *You can please some of the people all of the time, you can please all of the people some of the time, but you can't please all of the people all of the time.*

Antologiile au început odată cu înfiinţarea Masteratului pentru Traducerea Textului Literar Contemporan. Am înfiinţat acel program masteral din dorinţa de a deschide studenţilor un drum, de a-i ajuta să cunoască scriitorii contemporani români şi englezi, să lucreze cu ei, să-şi facă din traducerea literaturii un drum în viaţă.

Fireşte, ştim cu toţii că nu tot ce zboară se mănâncă. Nu poţi să te entuziasmezi de traducerea literaturii câtă vreme te vezi absolvent de engleză, silit să lucreze traduceri tehnice sau să se angajeze la o Multinaţională, ca să dea lămuriri prin telefon. Îi mulţumesc lui Dumnezeu că, în acest moment când entuziasmul meu [care nu piere...] nu mai e de mare folos masteranzilor pentru drumul lor în viaţă, cariera mea univesitară s-a încheiat, iar eu m-am refugiat, cu imensă bucurie, în visul care m-a adus la filologie: de când mă ştiu, mi-am dorit să scriu. Am adunat cărţi în sertar. A venit vremea să le scot. Bucurie mai mare ca asta nu cred că am avut în această viaţă.

Luminiţa Elena Suciu – Antologia despre care discutăm este rezultatul Concursului de poezie *Lidia Vianu Translates*. În *Cuvântul înainte* afirmaţi că poeziile incluse în volum le-aţi ales cu sufletul. Aceasta mi se pare o condiţie *sine qua non* pentru un asemenea demers, deoarece poezia, la fel ca muzica, se adresează sufletului, sensibilităţii umane. Afirmaţi, de asemenea, într-un interviu din *România literară* nr. 21 /2020, că „Un poem tradus este un poem pe care ţi-ar fi plăcut să-l scrii tu însuţi ...” [2] . Cred că aveţi dreptate. Trebuie să existe o rezonanţă între sensibilitatea autorului şi aceea a traducătorului.

Lidia Vianu – E drept, sunt subiectivă în alegerea textelor pe care le traduc. Mi-am atras duşmani. Nu mă sperie. Mi-ar plăcea să pot da fiecăruia câte ceva. Să traduc pe toată lumea. Eu mă bucur pentru toţi cei care izbutesc să-şi găsească vocea, să scoată o carte... Dar — *Ars longa, vita brevis*... Nu am destulă viaţă înainte să le fac pe toate.

Pe de altă parte, din proprie experienţă ştiu cât de fals sună poemele cu formă fixă traduse în altă limbă. Şi mai ştiu că, oricât ştii de bine o limbă străină, cuvântul „străină” nu se şterge. Fără ochiul unui nativ, eu nu plec la drum, decât dacă nu am încotro. Am avut şi cărţi traduse numai de mine, care au ieşit în S.U.A., fără co-traducător nativ. Dar, chiar dacă nu schimbă nici măcar o virgulă, nativul e necesar. Pentru liniştea mea interioară.

Mi-ar plăcea să scoatem nu numai on line, ci şi pe hârtie antologiile mele. Până acum m-au ajutat Muzeul Literaturii, Editura Eikon, Editura Tracus Arte... Ce fac eu nu este o carte care să aducă venituri. De obicei, editorul pierde. Cine cumpără azi cartea de poezie, în afară de poeţi? Iar proza se traduce foarte, foarte greu. Romancierii vor să vândă, şi pe bună dreptate. Visează un best-seller. Poeţii se mulţumesc să fie citiţi. Dar, faptul că prefer traducerea de poezie vine de fapt din bucuria mea de a exista în lumea poeziei. Probabil că voi continua să scot antologii de poezie, cu toate că am în plan şi una de critică literară.

Luminiţa Elena Suciu – Care apreciaţi că ar fi provocările pe care le adresează traducătorilor poezia contemporană, începând cu efortul de a selecta creaţii cu adevărat originale. Fără îndoială că la baza selecţiei s-a aflat, în primul rând, criteriul valorii estetice, pentru că *eternă bucurie-i frumuseţea / a thing of beauty is a joy forever*, după John Keats. Dar criteriile sunt, desigur, mai numeroase.

Lidia Vianu – Încerc să mă gândesc la criterii... Ele sunt mai mult intuitive, în ceea ce mă priveşte. Să nu schingiuiască limba română. Să nu cadă în ridicol. Să nu trăiască din vulgarităţi. Să nu recurgă la vorbe „ce din coadă au să sune”. Cu alte cuvinte, să scrie un poem numai dacă au ceva de spus. Că o spun cu mintea, cu inima sau cu închipuirea, este alegerea lor. Eu aleg cu sufletul tocmai fiindcă fără el nu am ce spune... Dar asta nu înseamnă că nu apreciez jocurile inteligenţei.

Pe scurt, *le coeur a ses raisons que la raison ne connaît point*, pentru mine. Dar am tradus şi mulţi poeţi care refuză să fie sentimentali. Mă gândesc la Sorescu, la Mircea Ivănescu... Mă tem că nu pot defini mecanismul alegerii. Dacă poetul mă copleşeşte, a câştigat. Îmi place să recunosc atunci când cineva e mai bun decât mine. Asta mă îmbogăţeşte.

Luminiţa Elena Suciu – Desigur, este o bucurie descoperirea unui poet cu o înzestrare autentică. Dar cred că nici traducătorului nu îi poate lipsi talentul şi, de asemenea, uneltele specifice. Care ar fi provocările tehnice? Există, fireşte, asemenea dificultăţi, ca în orice activitate de performanţă. În afară de talent, de un antrenament susţinut, de răbdare, ce alte condiţii ar fi importante pentru cei ce ar avea în vedere să realizeze traduceri la standarde înalte?

Lidia Vianu – În literatură nu merge să aplici o „tehnică”. E un proces ascuns, care face din cuvinte un drog. Citim un poem cu rimă şi ritm impecabile, dar îl uităm de cum am pus cartea jos. Iar apoi citim o strofă, doar o strofă care ne face să amuţim de uimire. Ce lege uneşte cuvintele? Cine, oare, pune în mintea noastră un vers? Eu am credinţa că numai aceia care se deschid magiei rostirii pot ajunge la bucuria poemului, bucurie pe care o recunoaşte cititorul dintr-o mie...

Luminiţa Elena Suciu – Ca profesor, ce aşteptări aţi avea dumneavoastră de la studenţii şi masteranzii care se înscriu la cursurile de traducere?

Lidia Vianu – Nu le cer nimic decât să ia din ce putem noi oferi numai ceea ce le place. Dar aceasta este o cerinţă în sine: să găsească acel ceva anume care să le umple sufletele. Urăsc indiferenţa atunci când e vorba de profesia pe care o alegi.

Recunosc că filologia nu mai duce la o profesie, cum se întâmpla altă dată, când veneai la engleză din pasiune şi deveneai, să zicem, profesor de liceu, sau traducător literar din pasiune. Pasionaţii de literatură sunt în zilele noastre nişte temerari priviţi cu uimire de funcţionarii unei Multinaţionale care plăteşte de 10 ori mai mult... Mă împac greu cu timpurile noi. Când îmi spunea Dinu Săndulescu că el e omul secolului trecut, mă gândeam că mie mi-e bine şi la început de secol XXI. Ei, uite că am ajuns şi eu la vorba lui: sunt şi eu cetăţeanul anilor când literatura deschidea sufletele. Azi totul se traduce în bani şi competiţie nemiloasă.

Luminiţa Elena Suciu – Aţi vrea să le dezvăluiţi cititorilor revistei unele dintre proiectele dumneavoastră de viitor?

Lidia Vianu – Dat fiind că am lăsat catedra în urmă, pot în sfârşit să mă concentrez pe primul vis care m-a adus la Filologie: să scriu. Am început să-mi public volumele care au

fost scrise de-a lungul unei vieţi, şi pe care abia acum le public pe hârtie. Am scos, pentru început, la Editura Eikon, volumul de poeme *The Wind and the Seagull. Vântul şi Pescăruşul. La Mouette et le Vent*... M-a bucurat atât de mult reacţia acelor critici care au citit-o. Trăiam cu convingerea că nu mă va citi nimeni niciodată. De mic copil, mama mea îmi repeta obsesiv: „Lasă scrisul, ia şi citeşte!” Ceea ce am şi făcut.

Ce mi se întâmplă acum mă ia prin surprindere, şi, în acelaşi timp, este o mare bucurie pe care mi-o face viaţa.

Luminiţa Elena Suciu – Da, am descoperit şi eu cu multă plăcere volumul despre care vorbiţi. Este o poezie plină de sensibilitate. Sufletul care este sensibil la frumos este o trăsătură esenţială, atât pentru poet, cât şi pentru traducător.

Prin urmare, ca o concluzie a discuţiei, ce ar fi util să reţină cei care îşi vor propune să se angajeze într-un demers de traducere performant?

Lidia Vianu – Să o facă numai dacă simt în sufletul lor că traducerea literară este surpriza pe care viaţa le-a făcut-o. Să se bucure de fiecare clipă de lucru. Să li se pară că o zi este prea scurtă pentru tot ce şi-ar dori să scrie, traducă, citească, predea studenţilor... Orice.

Luminiţa Elena Suciu – Vă mulţumesc pentru amabilitatea de a răspunde curiozităţii cititorilor. Şi vă aşteptăm, noi cititorii, cu alte apariţii editoriale!

Note

1 Catalogul lucrărilor publicate la Editura Contemporary Literature Press şi informaţii mai detaliate despre activitatea doamnei profesor Lidia Vianu sunt disponibile online pe site-ul Universităţii din Bucureşti, la sfârşitul articolului *<<Rănile lor pe trupul nostru ... 2022*, antologie editată de Prof. Univ. Dr. Lidia Vianu, o nouă apariţie editorială la *Contemporary Literature Press>>, 06/05/2022.*

2 *România Literară* nr. 21 / 2020, Interviu: *Dialog cu Lidia Vianu,* realizat de Monica Manolachi, 22 mai 2020.

Luminiţa Elena SUCIU

VIZITATORUL

VIZITATORUL, cartea cu numărul 122 a celui mai prolific scriitor român în viaţă, Grid Modorcea, care a scris cărţi de toate genurile, este al 32-lea roman al său. Un roman elitist, pentru cei iniţiaţi în artă, fiindcă romanul face o istorie a artei într-un mod ingenios, derulând aprig, polemic, pe aripi de savantă cultură, povestea unui scriitor care a visat să se facă pictor şi îşi imaginează ucenicia sa la unii dintre marii artişti ai lumii. Cu suportul nativ al Vizitatorului, un personaj din lumea în care ar vrea să trăiască, spaţiul şi timpul sunt abolite şi va reuşi să ajungă în atelierele acestor mari artişti mult visaţi.

O carte de înţelepciune, cu întâmplări semnificative din viaţa unor genii ca Michelangelo, Leonardo, Bosch, Van Gogh, Cézanne, Picasso, Dali, Brâncuşi, Frida Kalho, Georgia O'Keeffe sau a românilor Victor Brauner, Jacques Hérold, Marcel Iancu, Jules Perahim, Mircea Ciobanu, Ion Grigore, Adrian Ghenie, Corneliu Vasilescu şi mulţi alţii. De altfel, paginile dedicate suprarealiştilor şi avangardiştilor în general, sunt cele mai dense şi spectaculoase. Un loc aparte ocupă Andy Warhol, fondatorul pop-art. De asemenea, nu lipsesc poveştile colecţionarilor, culisele de la marile case de licitaţii, Christie's şi Sotheby's.

Viaţa artiştilor şi culisele artei sunt la fel de interesante şi misterioase ca şi opera lor. Însă a privi opera prin prisma vieţii este o cale literară seducătoare, plină de surprize neaşteptate. Istoria artei ca un roman? Iată un pariu câştigat.

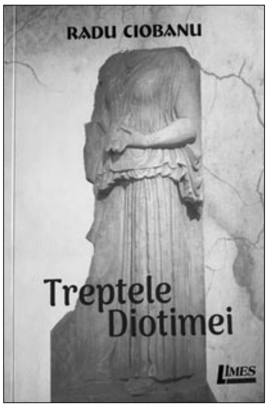
Călătoria Ucenicului vrăjitor, vizitat de o călăuză supranaturală, este de natură fantastică şi este redată în stilul „dialogurilor” lui Platon, excelând dialogul autorului cu personajul său.

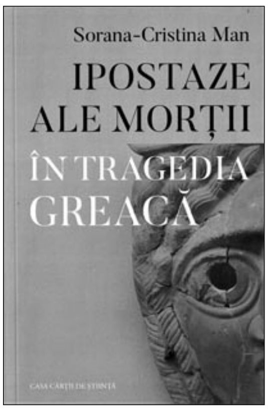
Vizitatorul îl ajută pe Ucenic să-şi împlinească visul într-un viitor îndepărtat, unde pictopoezia este rege, deşi din capul locului îşi dă seama că scrisul este un fel de pictură, după cum pictura este un fel de scriere.

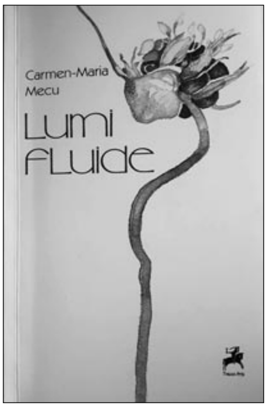
Redacţia Editura Scriitorilor

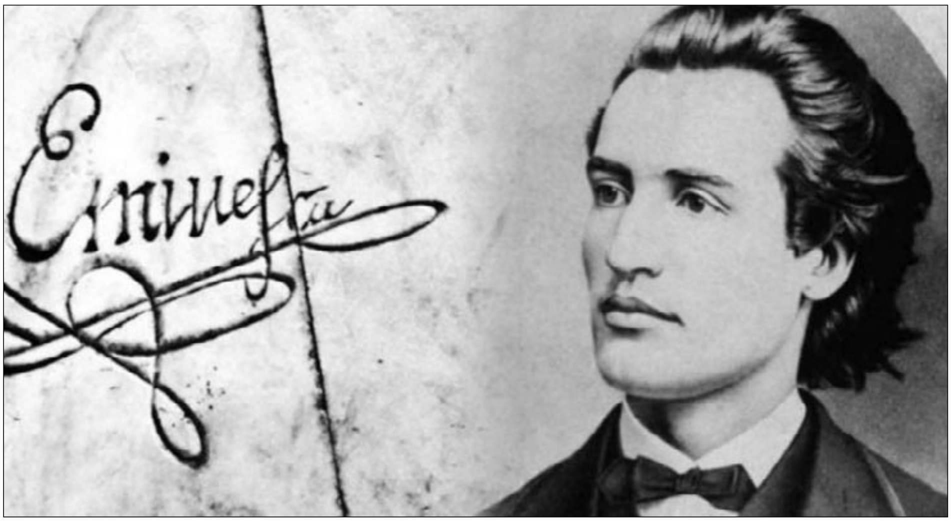
Supliment îngrijit de Virgil DIACONU

ARTE POETICE

■ Nr. 116
■ Octombrie 2023
Cafeneaua literară

Ancheta *Cafenelei literare*

POEZIA LUI EMINESCU ȘI POEZIA CONTEMPORANĂ

În speranța că nu ne-am osificat și că încă ne mai punem problema valorii și a destinului poeziei, vă propun să răspundeți la întrebările acestei anchete exact așa cum credeți de cuviință.

1. S-a discutat foarte mult și în fel și chip, în literatura noastră, despre poezia lui Mihai Eminescu. Ce critic/critici credeți că a/au analizat mai bine, mai aproape de ființa ei, poezia lui Eminescu?

2. Cum evaluați, astăzi, poezia lui Eminescu? Este ea (1) o poezie de excepție, o capodoperă, ocupă ea o poziție centrală în canonul literaturii române, (2) este o poezie de valoare medie, ori (3) este o poezie modestă, sau chiar minoră, după cum au decretat într-o anchetă mai mulți scriitori tineri, în revista *Dilema,* din 27 februarie 1998? Pentru Cezar Paul Bădescu, autorul antologiei *Cazul Eminescu* (Paralela 45, 1999), Eminescu este de exemplu un „poet inert și ridicol"…

3. Ce caracteristici, trăsături sau constante poetice (estetice), sau numai pseudopoetice (pseudoestetice, deci modeste), credeți că are poezia lui Eminescu, raportată, firește, la cerințele estetice ale poeziei majore de astăzi sau ale poeziei majore din secolul XX? Sau raportată la poezia majoră dintotdeauna? Ce vă seduce sau ce vă nemulțumește în poezia lui Eminescu?

4. Dacă apreciați poezia lui Eminescu, în ce serie de 5-10 poeți de valoare o includeți?

5. Ce poeți, români sau străini, credeți că se situează înaintea poeziei lui Eminescu?

6. Ce influență a avut poezia lui Eminescu asupra poeziei (românești) ce i-a urmat? A ridicat sau a coborât ea calitatea (valoarea) poeziei noastre?

7. Cum este poezia de astăzi față de poezia lui Eminescu? Prin ce caracteristici îi este superioară? Sau prin ce caracteristici îi este inferioară?

8. Este Eminescu astăzi un poet citit de lectorul obișnuit?

Virgil DIACONU,
6 martie 2022

Marian Barbu

Critic literar

Poezia lui Eminescu nu este o capodoperă, articulează o operă poetică în cadrul căreia avem capodoperele eminesciene

1. Este complicat să afirmi ce critic/critici a/au analizat mai aproape de ființa ei poezia lui Eminescu. Blestemata dihotomie confiscă sensul ierarhiilor piramidale,"cel mai aproape" sugerează oarecum cel mai pătruzător, cel mai cuprinzător şi, de ce nu? cel mai frumos, cât mai sugestiv, instalând o abuzivă zonă de excludere, "unul/unii", nu şi "altul/alţii". Întrebarea vizează zonele de receptare şi obiectivare estetică tutelate de numele reprezentative ale criticii şi istoriei literare. Deci, paradoxal, te vei hotărî fie numai pentru unul sau fie numai pentru câţiva alimentând o contradicţie de fond. Se pot face disocieri de acest fel în falanga de exegeţi respectabili ai operei eminesciene, monumentali în accepţie istorică? Li se pot aplica orice fel de procese de evaluare analitică, numai cele de apreciere comparativă nu. Timpii diferă. Instrumentele, limbajul diferă. Constrângerile axiologice diferă. Poezia eminesciană în miezul ei inextricabil a fost şi este supusă unui efort permanent de actualizare. A fost mai aproape de poezia lui Eminescu Titu Maiorescu? Mihail Dragomirescu? Garabet Ibrăileanu? Eugen Lovinescu? Tudor Vianu? Şerban Cioculescu? George Călinescu? Vladimir Streinu? Nicolae Manolescu? Alex Ștefănescu? (ş.a.m.d.)

Enumerarea, dacă nu ar fi ilogică în cadrul dat, poate continua mărind deruta spaţială. În acest joc conceptual introduc un criteriu de proximitate afectivă girat strict de un punct de vedere personal. **Ion Negoiţescu**. Şi aici intră în joc un tip de compatibilitate cu frumuseţea, febricitanţa textului critic, **aproape de mine** şi de tipul de demers exhaustiv pe care l-am urmărit cu încântare. Deci nu **mai aproape de spiritul poeziei eminesciene,** ci **mai aproape de modul meu de lecturare** consonantă. Recunoscând în acelaşi timp soliditatea constelaţiilor spiritelor critice semnificative, fatalmente echidistante axiologic de poezia eminesciană. Pentru că stă etern în firea lucrurilor şi faptelor literare, statu nascendi, critica şi istoria literară.

2. În primul rând trebuie să ne înţelegem bine. Poezia lui Eminescu este. Deci orice discuţie, vrei, nu vrei, de aici începe. Faptul că formulăm un raţionament sistematic *pars pro toto* sau *totum pro parte* ţine mai mult de naivitate intelectuală înhămată aprioric la un gest retoric de negare a poeziei eminesciene. Ca să nu spun mai rău. Pornirile demolatoare pot fi explicate până la un punct pentru că ele descătuşează uneori energii de remodelare a lumii, doresc să propună o altă perspectivă, se insinuează ontologic altcum. Odată produs efectul "înnoitor" urmează firesc reaşezarea valorilor într-un continuum estetic care validează fundamental umanitatea. În cazul lui Eminescu trebuie să fii de o veselă părtinire să încerci să înlocuieşti confuzionant, cu sau fără intenţie, termenii. Eminescu are o operă vastă la care nu te poţi referi ca şi cum discuţi despre o poezie sau mai multe. Altfel spus, opera in integrum nu mai poate fi o capodoperă în sens analitic pozitiv. Ar fi un lucru cel puţin bizar. Capodopera poate fi în cadrul unei opere poetice pivotul, axul central, în cadrul unei opere pot exista realizate mai multe capodopere, aşa cum într-un lanţ muntos impresionante sunt şi vârfuri care îţi taie răsuflarea. Poezia lui Eminescu nu este o capodoperă, articulează o operă poetică în cadrul căreia avem capodoperele eminesciene. Dar întrebarea, cum am spus, are o rădăcină cu subtext insidios. Încearcă să atace indirect ideea potrivit căreia Eminescu este cel mai mare poet român. Pentru că, deşi nu o afirmă răspicat, cel care întreabă nu crede că Eminescu este cel mai mare poet. Şi are naivitatea să creadă că cititorii care susţin acest lucru cred şi ei că „toată poezia eminesciană" este o capodoperă. În primul rând cititorul care afirmă acest lucru în mod sigur nu a citit în întregime pe Eminescu sau s-a oprit la nivelul de lecturare indus de educaţia şcolară catastrofal înnămolită în ierarhii care confiscă fenomenul literar în zona excluziunilor ferme. De aici câteva reacţii. Dacă Eminescu este cel mai mare poet român toţi ceilalţi care au scris sau scriu nu îşi prea mai au rostul. Dacă Eminescu este cel mai mare poet român atunci poezia lui este singura lectură esenţială, toate celelalte sunt secundare, neimportante sau chiar inutile. Ambele conculzii, prin simplificare, sunt rebarbative. Pe de o parte, vei avea scriitoraşii, "heirupiştii" care cred că este un loc ocupat *deus loci* nevalidat de opera poetului care ar trebui eliberat pentru că au experienţa subliminală că li se cuvine. Pe de altă parte, vei avea „erudiţii", semidocţii agresivi care exclud orice altă lectură, orice termen comparativ, orice maculă în opinia lor, orice

analiză. Și aici, la interferența celor două atitudini a funcționat, cred, ironia poetului Călin Vlasie care l-a numit pe Eminescu „idiotul național”. A fost un exercițiu de brutalitate axiologică lăudabil în țara lui „numai Eminescu”, ”cum a zis Eminescu”, ”cum frumos și inegalabil spunea poetul nostru național”, ș.a.m.d. În toate cazurile de imbecilitate și demagogie publică de astăzi funcționează fără greș acest mod de legitimare a discursurilor. Toate duc la protocronism, rinoceriade, fanatism. Poporul minunat din Grădina Maicii Domnului știe tot, poate tot, anticipează tot.

3. În primul rând, poezia majoră dintotdeauna – urăsc acest termen care operează clasificări roturiere valabile în patul lui monsieur Jourdain – are cam aceleași preocupări dintotdeauna care nu califică și nu descalifică poezia. Modul lor de rezolvare formală produce diferența.Asta e una. Și atâta timp cât poezia are un miez inextricabil, etern valabil.

Este Shakespeare sonetistul mai mic în *Sonete* decât în dramaturgie?Adică teatrul ar fi opera lui majoră și poezia sonetelor nu? Petrarca din *Il Canzoniere* este un poet minor în comparație cu Dante din *Divina Commedia*? Homer decât Pound sau Pound decât Homer? Enumerarea capătă un aspect fastidios. Poți afirma cu argumente solide că Eminescu a fost ultimul mare romantic european. Poți afirma cu alte argumente că este un romantic întârziat. Dar luați toată poezia înaintașilor lui și modul cum își structurau limba și comparați textele poetice cu *Glossa*, *Luceafărul*, *Scrisorile*, *Floare albastră* chiar – sau mai ales – și vom avea dimesiunea efortului tectonic de altitudine fără a fi mari specialiști. Poezia lui Blaga are “constante”similare cu poezia lui Eminescu? Arghezi? Bacovia care este unul dintre cei mai eminescieni poeți? Acesta ar fi un aspect. Un alt aspect oarecum neortodox este conținut în întrebare. Poezia lui Eminescu este circumscrisă unui examen aprioric epuizat și supusă exercițiului comparativ cu și pe termenii unui examen aprioric neefectuat. Este o exigență de o perfectă simetrie ilogică. Eminescu are constante estetice majore, deci estetice, și constante minore, deci (pseudo)estetice comparativ cu poezia majoră din secolul 20, luată cumva axiomatic poezie cu constante estetice majore. Aș glumi cumva afirmând un paradox poetic. Opera mare are nenumărate accente minore, este pregătită și înaintează structural grație acestui liant constitutiv, intrinsec, organic.

4. Sigur, întrebarea pare tranșantă, dar are volatilități. În primul rând de context istoric. Înainte de Eminescu limba noastră literară era un instrument nu incomplet, ci oarecum impropiu exprimării conceptuale, lirice, de foarte mare ținută. Nu poți compara situația lui Hugo care venea după Ronsard, Villon, Montesquieu, marii clasici, marea serie de iluminiști cu a lui Eminescu. Și totuși, geniul său poetic s-a ridicat la înălțimi amețitoare comparabile cu cele la care urcau romanticii germani – Holderlin, Kleist, Novalis, Schiller sau cei francezi – Musset, Nerval, Lamartine, Gautier, Hugo mai sus amintit. Chiar dacă poate fi acuzat de o înțelegere mai îngustă a termenilor Carlo Argan remarcă faptul că atât clasicismul, cât și romantismul sunt două fețe extrem de compatibile de percepție a lumii. Baudelaire de care Eminescu avea cunoștință, cu toate accentele sale negre, Rimbaud, Lautreamont sunt formal veniți din aceeași familie de spirite ca și el, au esteticește contiguități. Aceasta ar fi, să spunem, **seria**. Cu precizarea că Eminescu vine în spațiul românesc cu un spirit de totalitate abisală pe care niciun înaintaș memorabil nu a avut-o. Liniile de forță au fost total modificate.

5. Dacă sensul de **înaintea lui Eminescu** are sensul ierarhic de **deasupra lui Eminescu, superiori lui Eminescu**, în epocă, lucrurile nu mai pot fi discutate decât cu rezerve mari de seriozitate asupra fondului problemei ridicat de întrebare. Tranșant, în spațiul literar românesc niciunul. **Universal,** poetul rezistă oricărui examen de valabilitate estetică.

6. Atâta timp cât spiritelor ca Lucian Blaga, George Bacovia, Emil Botta, Tudor Arghezi li s-au determinat influențe și caracteristici/similitudini eminesciene recunoscute și de acești foarte mari poeți categoric poezia românească îi datorează acestei prezențe tutelare enorm. **Totul.**

7. Nu cred că se poate pune problema în acești termeni. Acumulările axiologice sunt progresive, nu sunt ierarhice, puternic contextualizate de epoci literare distincte care și-au afirmat și își afirmă completitudinea în continuitate istorică nestingherite. Altfel spus, vorba lui Robert Șerban, poezia românească o duce foarte bine și probabil o va duce din ce în ce mai bine.

8. Fără îndoială, premeditat, întrebările lui Virgil Diaconu au fost gândite ca să provoace, să focalizeze energii polemice benefice oricărui spațiu literar viu, dinamic. Parcurgând aceste 8 etape interogative uneori atât de șocante ești silit să constați că acest fel de instrument poate fi un excelent mijloc de stârnire a interesului literar într-o ecuație în care definirea lectorului obișnuit – fără nicio pregătire? – poate deveni o necunoscută impenetrabilă. Eminescu este citit și va fi în continuare citit pentru aceeași frumusețe poetică și destinală cu care redefinește românitatea. Și acelaşi sentiment măreț îl încearcă orice mare popor în fața marilor sale spirite.

Poemul de amplitudine și discursul alb, fără metafore

Virgil Diaconu, ***Sufletul peregrin***, Ed. *Contrast*, București, 2022

O nouă carte care reflectă meditaţia autorului asupra utopiei fericirii şi desăvârşirii esenţializate în idee, în complexitatea unei spiritualităţi metafizice. De altfel, un volum cu un asemenea titlu şi temă extinsă ne poate conduce şi la mitul „jidovului rătăcitor", dacă nu e prea mult!

Domnul **Virgil Diaconu** scrie versuri dinamitarde cu atitudine sarcastic-ironică şi implicare morală, generate de indiferenţa lumii actuale faţă de natură, ceea ce constituie o adevărată diatribă care-l situează pe autor în seria scriitorilor angajaţi în schimbarea lumii.

Cartea de faţă are o alcătuire originală: începe cu un număr de poeme şi se continuă cu o scurtă „Cale a parabolei", urmată de un „Tratat de poezie, sau Îndreptări pentru poetul tânăr" care cuprinde „Conceptul sau arta poeziei moderne" în 15 puncte, „Evaluarea, promovarea şi destinul poeziei contemporane", şi aceasta în opt puncte, dacă am numărat bine.

Volumul începe cu poemul care îi dă şi titlul, o artă poetică explicită, şi aglomerează pe ultimele pagini un „Portret literar" care e de fapt un curriculum vitae urmat de o „bibliografie selectivă", obligatorii pentru a combate, a dinamita chiar, ignorarea poeziei de către contemporani. Autorul se angajează emoţional în acţiunea sa pro-poetică eflorescentă şi descoperă o temă, sau să-i zicem un motiv de întâlnire a mileniilor și depășirea anunţatei apocalipse: *Vândute aceluiaşi nimic,/ umbrele acestui secol aleargă fericite pe străzi.// Micile noastre victorii/ sunt înghiţite de ceaţa abatorului./ Din când în când/ ghilotina opreşte timpul unuia dintre noi.// Ghilotina! Ea funcționează după un plan bine stabilit/ după un plan pe care nimeni nu l-a zădărnicit niciodată.// Și biserica este sfâşiată de rugăciuni şi de lacrimi.// Și eu vâslesc printre lacrimile credincioşilor,/ printre rugile lor răbdătoare,/ care i-au coborât pe sfinţi din icoane./ Trec prin tăcerea lor cu dinţii strânşi.// Afară, un oraş plin de oase care aleargă pe străzi/ Au care din ele sunt oase de om, care de regi şi care de sfinţi?/ Desigur, îl voi ruga pe Domnul să sufle din nou peste ele...// Maica Domnului, roagă-te pentru noi! („Umbrele acestui secol").*

Poetul redescoperă poemul amplu, chiar de 3-4 pagini, ceea ce – alăturat discursului fără metafore, alb, neutral ar putea fi considerat rodul unei atitudini anti-minimaliste.

Aproape abrupt, d. Virgil Diaconu şi-a îmbogăţit condiţia de scriitor, trecând din zona poeţilor în categoria exegeţilor, dedicându-se unor erudite studii fundamentate pe informaţie şi documentare dedicate Bibliei şi poeziei.

Unicitatea poetului este reflectată în poemul care iniţiază volumul, *„Suflet peregrin": Nu am fost şi probabil că nu voi fi/ niciodată un om obişnuit./ Deosebirea dintre mine şi voi/ este aceea că eu trăiesc din lucruri bizare - / floarea de cireş face pentru mine/ tot atât cât un vers de Eminescu,/.../ Alteori eu sunt chiar floarea de cireş/ care se răsfaţă în lumină pe ramuri,/ păsările cerului sunt chiar gândurile mele,/... Vezi, vrăbiile din capul copacului sunt chiar versurile mele,/ care ciripesc toată ziua în urechile surde ale mulţimii/...// În rest, suntem la fel, am spus,/ numai că uneori cartea care este scrisă pe pieptul meu/ începe să vorbească singură, ca acum.../.../*

În epoca aceasta de la intersecţia mileniilor, fracturată atât din punct de vedere filosofic, politic şi religios actantul liric îşi trăieşte „apocalipsa" personală şi înregistrează erodarea credinţei, astfel încât se motivează intelectual formulând religia poeziei. Aceasta este comentată prin cele mai noi teorii post-structuraliste şi prin operele traduse din cei mai importanţi exegeţi.

Printre contemporani, d. Virgil Diaconu rămâne un creator care-şi asumă tipologia şi mirajul omului universal în vremuri fracturate de conspiraţii cibernetizat-scientiste şi ateiste.

Autorul pare unul dintre ultimii „posedaţi" de poezie, încât devine îndrumător pentru o ipotetică generaţie tânără şi chiar teoretician, aşa cum rezultă din „Tratatul de poezie sau Îndreptări pentru poetul tânăr". El elaborează riguros, în spiritul exegezelor referenţiale şi chiar cu fundament bibliografic.

Debutant în epoca dominată de Nichita Stănescu, Virgil Diaconu s-a afirmat oficializând un discurs iniţiatic şi profetic, nu lipsit de dramatism, orientat atât spre poezia de cunoaştere, cât şi spre proiecţiile onirice: „Departele Epimenides" (1976), „Depărtarea lăuntrică" (1980), „Călătorie spre sine" (1984), „Discurs despre linişte" (1989), „Deasupra tenebrelor" (2001), „Opium" (2002), „Lepre şi sfinţi" (2007) sunt numai câteva titluri ale volumelor de poezie ale autorului. Până la ultimul volum, poezia înseamnă sondaj sufletesc, „călătorii spre sine" şi iată, acum intră în orbita unei retorici a acţiunii.

Poetul parcurge polarităţi contrastive, una a mândriei şi orgoliului învingătorului, cealaltă a înfrângerii şi umilinţei cu experienţe înfricoşătoare.

Începând cu volumul „Lepre şi sfinţi", poetul descoperă gândirea politică, cristalizând tema libertăţii şi a insurgenţei destinului individual. Tot timpul autorul a făcut referinţă la propria persoană, dar de acum sublimează banala biografie într-o dezlănţuită acţiune pamfletară împotriva Centrului de putere care manipulează mulţimile marcate de o conştiinţă tranzitivă.

De la poezia interiorităţii, a iubirii şi a sinelui contemplativ, poetul trece la sfidarea deriziunii puterii politice, dând la iveală o poezie angajată, atitudinală, un fel de opoziţie civică violentă.

Discursivitatea a fost mereu o dominantă a autorului, ca şi atitudinea politică explicită exprimată cu virulenţă sarcastică, într-un spirit polemic superior. Îmbogăţindu-şi condiţia de scriitor cu aceea de exeget şi conducător de revistă, d. Virgil Diaconu rămâne important prin meditaţia asupra utopiei fericirii şi a desăvârşirii esenţializate în Idee, în complexitatea unei spiritualităţi metafizice. De altfel, revista „Cafeneaua literară" a devenit, în ciuda titlului care ar plasa-o în divertismentul literar, o serioasă publicaţie culturală de anvergură naţională.

Aureliu GOCI

Tăcere în casa de iarbă

O lectură proaspătă, vie, însoţită de plăcerea de a descoperi o poezie care mi-a fost până de curând aproximativ cunoscută, iată ce a însemnat pentru mine cartea **Drum în casa de iarbă**, a poetei **Florina Isache** (**Carvaci**), apărută la *Editura Pleiade* (2016), cu o introducere semnată de Gheorghe Grigurcu.

Volumul cuprinde poezii ale realului, reprezentând o proiecţie asupra evenimentelor trăite, intuite, căutate, care fixează cu mici accente epice scene extrase din momente existenţiale.

Realitatea observată în fazele ei critice, vindecarea răului şi depăşirea impasului prin fidelitatea faţă de starea de pace şi linişte, o luciditate asumată în care poeta îşi află forţe nebănuite, dar şi un univers dominat de senzaţii puternice, de reverii şi nostalgii, devoalează mesajul poetic al Florinei Isache.

Atenţia concentrată asupra unei realităţi nefaste, aflată parcă în trupul altei realităţi (dure), mereu sub pojghiţa unei detaşări aparente, mereu pe linia de plutire, este reliefată de un lirism reţinut, rareori tensionat afectiv, cu deschideri difuze spre paseism:

„Se auzeau paşi în jurul casei, ca un dangăt de clopot./ Veneau în fiecare seară sau aproape în fiecare seară –/ la prima iubire ca la un pahar cu apă./ La început se auzeau tare, apoi din ce în ce mai încet,/ până când nu se mai auzeau deloc./ Se opreau sau se întorceau de unde au venit./ Nu ştiu./ Mâinile tale păstrau mireasma florilor de măr/ mireasma se împrăştia în toată casa aceea în care un copil/ croieşte haine pentru soldaţi./ Casa avea intrări dinspre toate anotimpurile./ Cineva tăiase un animal în mijlocul camerei, îi secţionase,/ transversal, abdomenul, i-a scos intestinele,/ apoi o bucată de cretă colorată,/ câteva fragmente dintr-un şotron,/ o cutiuţă muzicală.../ Copilul aprindea beţe de chibrituri./ Zăpada strălucea./ Umbra unui copac, crescut în alt copac,/ se întindea pe zăpadă,/ legănând umbra unui copil.“ (**09'16*)

Absenţe, tăceri, revelaţii, teamă şi o stare de visare se răsfiră în poeme difuz, în note joase, fără stridenţe, fără lamentări:

„Camera are iz de absenţă./ Melancolia se scurge pe pereţi, verde.../ Seminţele aruncate în grădina din faţa blocului/ crescuseră până la etajul trei şi umbra lor/ intra pe sub ferestre, se aşeza peste oglinzi, peste cuvinte./ Se făcea frig./ Te căutam pe tine./ Strigătul se spărgea de coaste,/ ca o linişte.“ (**032'16*)

O pulbere de nostalgie atinge poeziile reunite într-o altfel de vibraţie, cele ale aducerii-aminte în care imaginea bunicii (*mama mamei*) defineşte un întreg univers, ea fiind măsura unei lumi aproape pierdute, în lumina căreia recunoaştem o parte din ceea ce am fost şi suntem pe cale să pierdem. Iată o poezie încărcată de melancolie, în care umbrele sunt vii, înlănţuite, surprinse parcă de ochiul unui fotograf. Un personaj central, ca parte a unei lumi stranii, emoţionante, este recuperat afectiv din îndepărtatele câmpuri ale memoriei:

„Mama mamei aprindea focul în lumea cealaltă./ Îmi încălzeam mâinile în jurul flăcărilor,/ (...)/ Un bărbat tânăr cobora dealul/ şi ducea pe umeri un copac cu rădăcinile spre cer./ Copacul strălucea ca bănuţii din mâinile/ unui copil ce merge în urma mortului./ Mama mamei împletea un pulover pentru toţi morţii ei./ Număra ochiurile, astfel încât să-i cuprindă pe toţi,/ aprindea lumânări pentru sufletele dragi./ Lumânările ardeau în culorile ochilor fiecăruia./ Erau atât de mulţi în jurul mesei şi tot mai era loc./ Simţeam mirosul de mere al hainelor şi al camerei./ Se întâmpla ceva.“ (**037'16*)

Deşi diluată în construcţia lirică, se simte o tristeţe, „se scurge pe ziduri de carne“, „lasă parfum de petunii pe piele“. E conturată o dramatică retragere în sine, un sentiment de incertitudine ce pare greu de surmontat e încărcat de semnificaţii. Punctul de sprijin rămâne lumina, cu simbolistica ei, înflorită ca o rugăciune scurtă într-o *casă de iarbă*:

„În fiecare seară mă întorc în camera aceea întunecată,/ cu ferestrele închise, de lângă gară./ Mă aşez lângă tine./ Lumina se strecoară printre draperii, între noi./ (...)/ Recunoşti fiecare loc cu ochii închişi./ E tot ce găsim în ediţia de dimineaţă a unui ziar local./ Aşa se trăieşte împreună şi nu ştim./ Spui: *Ar trebui să găseşti o zi./ Ziua în care poţi face tot ceea ce vrei/ cum nu s-ar întâmpla nimic.*/ Deasupra erau lumile noastre./ Vorbeau despre noi ca despre doi înecaţi, aduşi de valuri la mal./ Noaptea este atât de frumoasă dacă ştii regula de trei simplă a traversării./ Apoi luăm lumina şi o aşezăm între noi./ Privim unul în ochii celuilalt./ Noi suntem cei ce suntem.“ (**01'16*)

Frecvenţa cu care poeta pare să spună ,,scrie, scrie...“ despre tot ceea ce este ireversibil, despre tainele ce nu pot fi în întregime cuprinse, seamănă a fi aceea a unui seismograf pe ale cărui unde se derulează secvenţele poetice.

O neîntreruptă absenţă care devine totuna cu o neîntreruptă aşteptare, într-o lumină ce îşi face loc ca un cântec prin ferestrele *casei de iarbă*, descoperă o mărturisire lirică al cărei conţinut planează în perimetrul imprecis dintre realitate şi vis:

„Avea braţele pline de flori./ Până la ape./ Le-a aşezat în sensul curenţilor şi florile au rămas lipite de maluri./ Au venit apele mari./ (...)/ Apa vrea carne./ El i-a arătat, zâmbind, drumul dintre ape. Singurul privilegiu.“ (**022'16*)

Liliana RUS

Dr. Mihai Nicolae

PRINCIPESA TEODORA BASARAB, OCROTITOAREA ARGEȘULUI ȘI A ÎNTREGII ȚĂRII ROMÂNEȘTI *

Principesa Teodora a Valahiei (1310–1352), fiica lui Basarab I, Întemeietorul Ţării Româneşti (circa 1270-1325), și a doamnei Margareta/Marghita Principesa (circa 1270 – 1352), aparţine personalităţilor providenţiale din secolul al XIV- lea. Acest „secol românesc" a însemnat fondarea Ţării Româneşti şi înfiinţarea Moldovei prin dublul descălecat al lui Dragoş şi Bogdan, ambii din Maramureș, respingerea suzeranităţii Ungariei și adoptarea creștinismului răsăritean (ortodoxia) odată cu îndepărtarea de biserica catolică. Noile state au preferat biserica bizantină în locul catolicismului și al regatului apostolic maghiar; înfiinţarea Mitropoliei Ţării Româneşti (1359) și a Moldovei (1386).

În Maramureş, subordonarea faţă de Patriarhia de la Constantinopol a fost cerută de Balc (Baliţa) şi Drag, nepoţii lui Dragoş, pentru Mănăstirea de la Peri. Patriarhul Antonie al IV-lea, între 1390-1397, a recunoscut aşezământul de la Peri ca stavropighie patriarhală.

Tot în secolul al XIV-lea, în Maramureş a fost întocmit între 1391-1392 „Codicele de la Ieud", considerat cea mai veche carte religioasă în limba română. Unitatea statală și ortodoxia au făcut posibilă independenţa relativă a ţărilor şi ţinuturilor româneşti faţă de statele vecine.

Biografia Teodorei cuprinde unele ambiguităţi, câteva adaptări contradictorii şi multe legende, pe măsura staturii sale istorice ca membru al dinastiei fondatoare a Ţării Româneşti, dar şi în temeiul faptelor proprii ca suverană a poporului bulgar. Locuitorii români din Timocul bulgăresc, dar şi cei din Timocul sârbesc, i-au păstrat şi ei amintirea, cunoscând viaţa şi nevoinţele ţarinei de neam românesc. Filiaţia sa nu este contestată, deşi în privinţa mamei, Doamna Margareta sau Marghita, cunoştinţele noastre sunt lacunare. O ipoteză susține că ar fi aparţinut familiei maghiare Kökényes – Renold (catolică) din cetatea Dăbânca a Transilvaniei. Familia a fost împroprietărită cu pământ și sate de către regii maghiari, la Bistriţa şi Cluj. Preotul Alexandru Stănciulescu-Bârda, biograful Teodorei, afirmă că Marghita/Margareta era unguroaică din Turnu Severin, fiica Banului Mokod. La acea vreme, Banatul Severinului era stăpânit de coroana ungară. Interesat să pătrundă în Ţara Românească, Papa Ioan al XXII-lea (1244-1334) a corespondat cu Basarab I şi soţia sa.

Cuplul a avut trei copii: Nicolae Alexandru, Ruxandra şi Teodora. Având în vedere bisericile ctitorite de Basarab şi fiul Nicolae, putem considera că cei trei copii au fost crescuţi în credinţa ortodoxă şi tradiţia românească/locală. Construcţia Bisericii Domneşti „Sfântul Nicolae" din Curtea de Argeş a fost începută de Basarab I, continuată de Nicolae Alexandru, iar pictura murală realizată de fiul acestuia, Voievodul Vladislav I (Vlaicu Vodă). Nicolae Alexandru i-a urmat tatălui în calitate de ctitor, terminând mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung Muscel, fiindu-i atribuită şi biserica Sân Nicoară – din ea au rămas ruinele din Curtea de Argeş (probabil paraclisul Curţii Domneşti de la Argeş.)

Nicolae Alexandru a moştenit tronul, fiind asociat la domnie, apoi domn al Ţării Româneşti între 1352- 1364.

Ruxandra s-a căsătorit cu un prinţ sârb (Ştefan Duşan al Serbiei).

Teodora s-a căsătorit cu Ivan Alexandru, despotul de Loveci, Bulgaria, nepot de soră al ţarului Mihail Şişman al III-lea. Domniţa a fost născută, crescută şi educată în Ţara Românească, la Câmpulung Muscel şi Curtea de Argeş, cele două reşedinţe de scaun.

Măritişul celor două fete asigura voievodului Basarab I hotarele de sud şi sud-vest ale Ţării Româneşti. Alianţele

dinastice înlesneau înţelegerile militare şi stabilitatea graniţelor, cu atât mai necesare cu cât prezenţa activă în Peninsula Balcanică a Imperiului Bizantin constituia o primejdie, iar regatele ungar şi sârb furnizau vădite motive de îngrijorare. În această perioadă, Imperiul Otoman a început înaintarea spre nord.

Căsătoria Teodorei a avut loc pe fundalul legăturilor preexistente între Ţara Românească şi Ţaratul bulgar. În 1330, în bătălia de la Velbužd, Basarab I a fost alături de ţarul Mihail al III-lea Şişman, luptând împreună împotriva sârbilor. Căsătoria fiicei Teodora se presupune că ar fi avut loc în 1322.

Ivan Alexandru (n.? – m.1371), mirele Teodorei, era fiul despotului Straţimir de Kran şi al Keratei Petriţa. Istoricii români susţin că se trăgea, pe linie paternă, din dinastia Asăneştilor. Istoriografia bulgară contestă această descendenţă. De aceea se menţionează numele Ivan Alexandru (bulgăresc), dar nu Ioan Alexandru (românesc). La fel, patronimicul Asan este scris Asen.

Într-o perioadă anterioară, însă, tabloul votiv al lui Ioan Asan al treilea, care a domnit între 1218-1241, conţine o inscripţie deasupra reprezentării murale care îl numeşte pe acesta „Ioan".

Vom folosi în continuare ambele prenume. Teodora a Valahiei şi Ioan Alexandru al Bulgariei au avut împreună trei băieţi şi o fată:

- Mihai Asan al IV-lea (1322- 1355) căsătorit cu Maria Irina Paleologa, fiica lui Andronic al II-lea Paleologul. Mort în luptele cu otomanii.
- Ioan (Ivan) Straţimir (circa 1325-1397).
- Ivan (Ioan) al IV-lea (1326-1349). Împărat asociat, moare în luptele cu otomanii.
- Vasilica (Tamara?)

Ivan Alexandru a fost conducător la Loveci până în 1330. În 1331, o conspiraţie îl alungă pe împăratul Ioan (Ivan) Asan (domnind între 1330 -1331), care îi succedase lui Mihail al III-lea Şişman (1323- 1330). Ivan Alexandru a devenit ţarul Bulgariei. Domnia sa constituie un punct de referinţă pentru cel de al doilea Ţarat bulgar (1185-1396). Într-o perioadă marcată de instabilitate şi conflicte militare, suveranul a adus Ţaratului bulgar o epocă de stabilitate economică, încurajând o renaştere religioasă şi culturală.

În cei 40 de ani cât s-a aflat pe tron, Ivan Alexandru a purtat mai multe războaie cu Imperiul Bizantin. În 1331 a cucerit Tracia de nord-est; în 1341 l-a susţinut pe Ivan al VI-lea Paleologul care îi va ceda cetatea Philippopolis (Plovdivul de azi); în 1364 reîncep conflictele militare. Sârbii au profitat pentru a prelua Macedonia. Regele Ludovic I al Ungariei a cucerit Vidinul luându-l prizonier pe Ivan Straţimir, fiul ţarului.

Turcii, la rândul lor, au atacat permanent Tracia bulgară: în 1346, 1349, 1352 şi 1354.

De-a lungul acestei perioade agitate, Principesa Teodora i-a stat alături (până în 1345), mai întâi ca *despină* (femininul de la despot, „stăpână") şi apoi ca ţarină. A avut grijă de familie, de copii, dar şi-a onorat şi obligaţiile de suverană. Pe parcursul îndelungatei sale domnii, ţarul s-a preocupat de bisericile Bulgariei, ridicând noi lăcaşuri de cult şi înzestrându-le, prin donaţii generoase, pe cele existente. Potrivit tradiţiei ortodoxe, cele mai multe ctitorii erau atribuite familiei conducătoare, deopotrivă Domnului şi doamnei sale, care erau înfăţişaţi în tabloul votiv împreună cu pruncii lor, ţinând în mâini chivotul miniatural ce reprezenta ctitoria. În timpul ţarului Ivan Alexandru şi al ţarinei Teodora, sunt menţionate mai multe aşezăminte zidite sau renovate:

- mănăstirea Kilifarevo (la 16 km sud de Veliko Târnovo), fondată în 1350 de Sfântul Teodosie şi Sfântul Romil de Vidin, devenită centru spiritual şi cultural de primă mărime.
- mănăstirea Preobrajenski (la 6 km nord de Târnovo) despre care se crede că a fost înfiinţată în secolul al XI- lea ca metoc al mănăstirii Vatoped de la Muntele Athos. Cu sprijinul ţarului Ivan Alexandru, mănăstirea a ajuns autonomă.
- mănăstirea Dragalevski, la poalele muntelui Vitosha, lângă Sofia, zidită de Ivan Alexandru; a fost distrusă în 1382, când Imperiul Otoman a ocupat actuala capitală.
- biserica „Maica Domnului Eleusa" de la Nessebar, fosta aşezare antică Mesembria.

Acatistul Sfintei cuvioase Teofana Basarab (ţarina Teodora), alcătuit cu ocazia proclamării canonizării Teodorei de către Biserica Ortodoxă Română, o menţionează pe aceasta ca închinătoare a mănăstirii Bacikovo (la 30 km sud de Plovdiv), ea fiind „cea care a pus piatra de temelie a mănăstirii Kilifavero, miluitoare a bisericii «Sfântul Nicolae» din Nessebar, cea care a înfrumuseţat lăcaşul din Dragalevski, ctitoră a bisericii în stâncă de la Ivanovo".

Bisericile rupestre de la Ivanovo, aflate la 20 km sud de Vidin, reprezintă un complex monastic locuit încă din anii 1220. Acatistul se referă, probabil, la biserica „Sfânta Teodora" („Biserica dărâmată"). Picturile murale din secolul al XIII-lea şi al XIV-lea, reprezentative pentru arta medievală bulgărească, au fost incluse pe lista UNESCO a Patrimoniului Mondial.

Ivan Alexandru a condus, către 1330, pentru scurt timp, despotatul de Loveci. Aici începe o remarcabilă perioadă de renaştere culturală pe care bulgarii o numesc „A doua epocă de aur a culturii bulgare". (Prima epocă de aur coincide cu domnia ţarului Simeon cel mare, între 864 şi 927).

Autorii români sunt de acord că cneaghina Teodora a condus această mişcare culturală iniţiată de ea sub domnia lui Ivan Alexandru. De altfel, ţarul, ocupat cu guvernarea ţării şi multele campanii militare, nu ar fi avut răgazul să se dedice actelor de cultură, încredinţând-le suveranei. Cercetătorii consideră că ţarina Teodora a continuat activitatea începută la Loveci înfiinţând şcoli de caligrafie la Târnovo, apoi la Vidin, când fiul Straţimir conducea despotatul de Vidin.

Au fost traduse în medio-bulgară (slavonă) cărţi de slujbă de la Constantinopol şi muntele Athos, multe împodobite cu miniaturi, învăţăturile Sfinţilor Părinţi ai Bisericii Ortodoxe, sinteze de istorie a lumii şi bisericii (cronografe), Vieţile Sfinţilor. Teodora nu a semnat copiile realizate sub îndrumarea sa, dar, în Predoslovia Psaltirii de la Sofia (1337), numele ei a fost menţionat în „Lauda ţarului Ivan Alexandru": „Bucură-te, ţarule Alexandru! Bucură-te, Ivan! Bucură-te cu evlavioasa ta soţie, ţarina Teodora! Bucură-te cu dulcii tăi prunci Mihail Asen, Straţimir şi Ivan Asen!"

S-a păstrat numele Maicii Eufrasi, caligrafa „Sbornicului", lucrare care conţinea învăţături isihaste despre „Rugăciunea lui Iisus".

Lista manuscriselor miniate realizate în epoca ţarului Ivan Alexandru cuprinde, printre alte titluri:

- Psaltirea de la Sofia (circa 1337), din care am citat mai sus, conţinea Psalmii, cu interpretarea lui Eusebio de Cezareea (secolul al IV-lea), „Crezul" hotărât la Niceea şi „Lauda suveranului". Se află în colecţiile Bibliotecii Academiei Bulgare de Ştiinţe.
- Cronica lui Manasses (circa 1344 -1345) reprezintă traducerea în medio-bulgară a cronicarului bizantin Constantin Manasses (circa 1130-1187) foarte cunoscut în

timpul domniei lui Manuel I Comnenul. A aparţinut familiei domnitoare. Una din ilustraţiile manuscrisului îi înfăţişează pe ţar şi pe ţarină după moartea fiului Ivan Asen al IV-lea, la catafalcul acestuia. Manuscrisul se păstrează la Roma, în Biblioteca Apostolică, Vatican.

- Tetraevanghelul lui Ivan Alexandru (circa 1355) cuprinde cele patru Evanghelii. La un moment dat, manuscrisul a fost pus zălog dar a intrat în posesia Domnului Moldovei Alexandru cel Bun (1400-1432), care a plătit zălogul. (Reamintesc că Voievodul a fost descendentul lui Bogdan I Descălecătorul şi bunicul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt.) Preţios prin ilustraţia bogată (are 366 de miniaturi), se află, în prezent, la British Library.

- Psaltirea Tomić (circa 1360) aparţine şcolii de la Târnovo. Conţine cei 151 de psalmi atribuiţi regelui David şi 109 miniaturi. Este considerată o capodoperă. Cartea se află în posesia Muzeului istoric de stat din Moscova.

Crescută în duhul ortodoxiei, Teodora a Valahiei, „evlavioasă şi smerită" cum o priveau supuşii săi, nu putea să ignore încercările de reformare a creştinismului ce se manifestau în Bulgaria peste care domnea.

Principala erezie şi primejdie pentru biserica ortodoxă o constituia mişcarea bogomililor (după numele călugărului Bogomil, sfârşitul secolului al IX-lea). Bulgaria a fost principalul centru de răspândire pe tot cuprinsul Peninsulei Balcanice, între secolele al IX-lea şi al XIV-lea, a bogomilismului, religie care respingea botezul, semnul crucii şi ierarhia bisericească şi contesta natura umană a lui Iisus ca şi Sfânta Treime.

O lucrare din secolul al XII-lea, „Panoplia Dogmatica" a călugărului bizantin Eutimius Zigabenus, le atribuia bogomililor credinţa potrivit căreia sufletul omului a fost creat de Dumnezeu în timp ce materia e lucrarea lui Satan. Omul este astfel marcat de o natură duală: sufletul e stăpânit de Dumnezeu, dar trupul material se supune Diavolului (Satan).

Nu e de mirare că bogomilii au fost consideraţi eretici, atât de teologii bisericii bizantine, cât şi de papalitate. Lupta împotriva adepţilor lui Bogomil se va încheia, dar influenţa lor nu va înceta să se manifeste. În perioada în care Teodora purta coroana Bulgariei, mulţi adepţi se îndreptaseră spre Bosnia, Herţegovina, Dalmaţia şi Serbia. Unii vor ajunge în ţările din vestul Europei. Curentul s-a făcut simţit şi în Ţările Româneşti unde se regăsesc în literatura populară motive bogomilice de tip dualist.

În exegeza închinată Teofanei, preotul Stănciulescu-Bârda menţionează că ţarina le-ar fi cerut slujitorilor să o anunţe atunci când vor apărea la hotarele ţării grupurile bogomile. Drept urmare, cetele lor ajunseseră să ocolească Loveciul de frica Teodorei. Mai mult, consemnează autorul, suverana combătea învăţătura bogomilistă cu argumente în limba bulgară.

Celălalt curent care s-a propagat, isihasmul, va fi îmbrăţişat de către ţarină, stimulată şi de acceptarea de către monahismul bulgar a învăţăturii lui Palama. Doctrina recomanda atât monarhilor cât şi credincioşilor din comunitatea lumească să dobândească starea de contemplaţie prin rostirea unei „Rugăciuni a inimii" sau a „Rugăciunii lui Iisus": „Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, Miluieşte-mă pe mine, păcătosul". Incantaţia repetată trebuia să menţină conştiinţa bunătăţii lui Dumnezeu şi recunoaşterea omului drept o fiinţă păcătoasă. Originea doctrinei coboară în timp până la pustnicii Egiptului, dar forma sa sistematizată e datorată călugărului grec Grigore Palama (1296-1359), care va ajunge arhiepiscop de Tesalonic (azi Salonic, oraş în nordul Greciei). Populaţia valahă numeroasă în regiune numea localitatea Săruna, toponim preluat direct din latinescul Saluna. Sfântul Grigore Sinaitul (1265-1346?) i-a fost duhovnic lui Grigore Palama, cel care a impus isihasmul, discipolii săi fiind numiţi „palamiţi".

În 1345, Grigore Palama a fost mai întâi anatemizat, dar anatema i-a fost ridicată după doi ani. În 1368, un Sinod patriarhal l-a proclamat sfânt al bisericii. Ultimul sinod isihast, din 1451, a declarat isihasmul doctrină oficială a creştinismului Oriental.

Sfântul Grigore Sinaitul, începând din 1325, a adus isihasmul în Bulgaria, iar un călugăr bulgar născut la Târnovo i s-a alăturat ca ucenic. Fusese tuns întru monarhism într-o mănăstire de lângă Vidin, primind numele monahal de Teodosie. În jurul anului 1330, Sfântul Grigore Sinaitul a părăsit muntele Athos mergând în Bulgaria şi a întemeiat într-un loc pustiu o mănăstire în Paroria, în munţii Stanţa, pe coasta occidentală a Mării Negre. Din Paroria, curentul isihast s-a răspândit în Bulgaria şi de acolo în toată Peninsula Balcanică, în Ţările Române, iar mai târziu în Rusia.

Sfântul Teodosie Isihastul (sfârşitul secolului al XIII-lea – 1363) a jucat un rol major în viaţa religioasă a Ţaratului Bulgariei. Ucenicii şi fraţii săi monahi i-au continuat opera. Între ei, Sfântul Romil de Vidin (circa 1300-1381), Sfântul Eftimie, ajuns patriarh de Târnovo (1375-1393). Calist I, şi el isihast, ucenic al Sfântului Grigore Sinaitul a fost patriarh de Constantinopol (între 1350-1353 şi din nou între 1355-1363). Calist I a aprobat cererea voievodului Nicolae Alexandru Basarab, fratele Teofanei voievodul Nicolae Alexandru Basarab fratele Teofanei ca mitropolitul de Vicina, Iachint, să păstorească românii din Dobrogea şi din Ţara Românească. Iachint a devenit primul mitropolit al Ungro-Vlahiei.

Prezenţa acestor anahoreţi şi teologi, păstori de suflete şi arhierei ilustrează strălucit viaţa religioasă din Bulgaria celui de al doilea Ţarat. Ivan (Ioan) Alexandru şi-a preţuit contemporanii, Sfântul Teodosie Isihastul aflându-se sub protecţia suveranului. După ce acesta, alături de Sfântul Romil de Vidin, s-a stabilit pe râul Beliţa lângă satul Kilifavero, în 1348, ţarul le-a ridicat, lângă Târnovo, o mănăstire care a devenit rapid un centru spiritual şi cultural recunoscut. Vieţuitorii lăcaşului au început traducerea în slavonă a textelor patristice, întocmind cronici şi culegeri hagiografice ale sfinţilor bulgari, greci şi sârbi.

Alături de Ivan Alexandru, Teodora trebuie să-i fi cunoscut şi apreciat pe nevoiaşii credinţei, cu atât mai mult cu cât ea însăşi începuse, la Loveci, şcoala de caligrafie.

Canonizarea ei de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a avut în vedere şi rolul ei ca sprijinitoare a ucenicilor isihaşti ai Sfântului Grigore Sinaitul şi, în special, a sfântului Teodosie de la Târnovo. Acatistul ei stă mărturie că Sfânta Cuvioasă Teofana Basarab ca monahie „cerea sfat şi binecuvântare de la asceţii isihaşti ai Bulgariei cărora le fusese contemporană." Este semnificativ că proclamarea canonizării s-a făcut în anul 2022, an declarat de Sfântul Sinod al B.O.R. drept anul comemorativ al Sfinţilor isihaşti Simion Noul teolog, Grigorie Palama şi Paisie de la Neamţ.

Basmul cu prinţi şi prinţese trăită aievea de Principesa Valahiei se sfârşeşte când ţarul Alexandru o întâlneşte pe Sara, fiica unei familii de negustori evrei din Cartierul evreiesc al capitalei celui de-al doilea ţarat bulgar. Târnovo, oraş populat de armeni, greci, evrei şi alţii, a cunoscut schimburi comerciale înfloritoare cu statele vecine, dar şi cu oraşele Italiei (conform

unor cercetători, Sara ar fi fost fata unui bancher din Veneţia). Tânără şi, spune cronica, femeie frumoasă, putea să-i ofere ţarului nu numai compania sa agreabilă, dar şi sprijinul financiar al familiei. Sara acceptă să se convertească la creştinismul oriental ortodox, primind la botez numele Teodora, special pentru a fi confundată cu Teodora a Valahiei.

Noua Teodora, fosta Sara o înlocuia pe prima ţarină, atât de îndrăgită de popor. O interpretare mai romanţată susţine că suveranul s-ar fi temut de poporul care îşi iubea ţarina. Ca orice neofit, Sara-Teodora a susţinut cele două concilii locale din 1350 şi 1359, care au dispus măsuri anti-eretice cu toate că acestea îi vizau şi pe evreii necreştinaţi care urmau învăţătura Talmudului şi Halahá (legea iudaică, n.n.).

O ironie a sorţii face ca împărăteasa Sara, „uzurpatoarea" adevăratei Teodora, să fi fost amintită de posteritate mai des: în Antarctica pe coasta de est „Oscar II", un masiv muntos de 1389 m, a fost numit, în onoarea sa, „Muntele Sara Teodora".

Căsătoria ţarului cu Sara s-a oficiat către 1340.

Primul moştenitor născut de Sara-Teodora, Ivan Şişman (1350 - executat de turci în 1395) l-a determinat pe Ivan Alexandru să împartă Ţaratul bulgar în două: Ivan Şişman a ocupat tronul de la Târnovo, iar Ivan fiul Teodorei Basarab a devenit despot de Vidin. Decizia a avut consecinţe nefaste: cei doi fraţi vitregi nu s-au înţeles, aşa încât, la moartea lui Ivan Alexandru (1371), Ivan Straţimir a declarat Vidinul Ţarat separat. Noua formaţiune statală ajungea teritorial până la vest de Orşova, cuprinzând şi regiunea dintre Timoc şi Morava. La est se învecina cu ţaratul de Târnovo.

Cu o mamă româncă (Teodora) şi soţ al unei românce (Ana), Straţimir se afla sub influenţa politică şi bisericească a Ţării Româneşti, foarte puternică în secolul al XIV-lea. Radu I Basarab care a domnit între 1377-1383, fiul lui Nicolae Alexandru, deci nepot de frate al Teodorei, s-a manifestat ca protector al Ţaratului de Vidin. O inscripţie aflată pe zidurile Bisericii Domneşti de la Curtea de Argeş îl menţionează astfel: „Domn singur stăpânitor al Ungro-Vlahiei, al Vidinului şi al Obastiei."

Dihonia dintre fraţi a înlesnit invazia otomană asupra Bulgariei. În 1393, turcii au ocupat Ţaratul de Târnovo, transformându-l în paşalâc, iar în 1396, după bătălia de la Nicopole şi Ţaratul de Vidin va fi stăpânit de turci.

Soarta Teodorei fusese decisă. După 23 de ani de căsătorie şi 14 ani pe tronul Bulgariei, a fost alungată din Târnovo. Cronicile nu precizează dacă ţarul i-a cerut să plece la mănăstire sau singură a luat hotărârea să se călugărească. Fosta ţarină ar fi putut să revină în Ţara Românească unde Basarab, tatăl său, ori Nicolae Alexandru, fratele ei, ar fi putut să pornească un război împotriva Bulgariei pentru a sancţiona ofensa repudierii soţiei. În aceste condiţii, Teodora a ales viaţa monahală.

La început a stat într-o mănăstire de lângă Târnovo care nu a fost identificată. La acea vreme, acolo existau mai multe aşezăminte monastice: la Kilifarevo (pe care îl ctitorise alături de ţar), la Dryanovo (ctitorit în secolul al XIII-lea de ţarul Ioniţă Caloian), mănăstirea Preobrajenski, înfiinţată în secolul al XI-lea, mănăstirea Lyaskovetsi zidită în primele decenii ale celui de al doilea Ţarat bulgar, mănăstirea patriarhală a Sfintei Treimi, ctitorită, probabil, de dinastia lui Petru şi Asan şi altele. Se ştie că mănăstirea Kilifarevo era locul preferat de ţarii epocii deşi ar fi fost puţin probabilă retragerea aici având în vedere apropierea de Ţar şi de cea de a doua ţarină.

Studiile ulterioare urmează să stabilească unde anume s-a retras fosta ţarină, unde a fost tunsă în monahism „spre logodirea marelui şi îngerescului chip". Principesa Teodora a Valahiei a purtat în viaţa mireană numele împărătesei bizantine Teodora (circa 810 – 867) care, în timpul mişcării împotriva iconoclaştilor din Imperiul Bizantin, s-a situat de parte iconodulilor, slujitorii icoanelor, în opoziţie făţişă cu iconoclaştii care respingeau imaginea în cult ca încălcare a poruncii „Să nu vă faceţi chip cioplit". Au triumfat iconodulii iar Sfânta Teodora e sărbătorită pe 11 februarie ca apărătoare a ortodoxiei şi a icoanelor.

În urma botezului monahal, Teodora a primit numele de Sfânta Teofana, numele unei alte împărătese a Bizanţului. Cele două au avut un destin asemănător: împărăteasa bizantină fusese căsătorită cu Leon al XVI-lea (866-912), un adulterin ca şi fostul soţ al Teodorei. Este cunoscută pentru binefacerile pe care le-a făcut. Întemniţată de socru, alături de Leon, s-a nevoit în rugăciuni şi penitenţe, săvârşindu-se din viaţă în anul 893, înainte de a împlini 30 de ani. Când Teodora a fost închinoviată (stabilită într-o mănăstire cu viaţă de obşte), moaştele Sfintei Teofana, împărăteasa Bizanţului, se aflau la Târnovo.

Principesa Teodora a Valahiei a devenit, astfel, prima monahie cunoscută din istoria poporului român.

După ce fiul ei, Ivan (Ioan) Straţimir (circa 1324-1397) a ajuns conducătorul Ţaratului de Vidin, maica Teofana şi-a urmat fiul la Vidin.

Ţarul Straţimir s-a căsătorit cu Ana a Valahiei, fiica voievodului Nicolae Alexandru (1352-1364) - acesta era fratele Teodorei, unchiul, dar şi socrul lui Straţimir. Ana i-a fost verişoară şi soţie. Se ştie că în timpurile medievale căsătoria între veri primari nu era interzisă de lege. Ca în Egiptul faraonic, astfel de încuscriri asigurau puritatea sângelui dinastic şi, totodată, garantau că posesiunile vor rămâne în familie. Şi în casele regale ale Europei erau acceptate căsătoriile între veri şi în istoria Bulgariei există precedente. Mitu (Mitso) Asan care a domnit între 1257-1258, ultimul ţar din familia Asăneştilor, s-a căsătorit cu nepoata sa, fiica lui Ioan (Ivan) Asan (1218-1241) care îi era şi văr primar şi „tată-socru". Alături de maica Teofana, ţarina Ana de Valahia a continuat opera culturală începută de aceasta, probabil sub influenţa ei, încurajând traducerea mai multor hagiografii a sfinţilor ortodocşi.

Din căsătoria Anei cu ţarul Straţimir s-a născut Constantin al II-lea (1369-1422). Acest nepot de fiu al Teodorei va fi ultimul conducător al Bulgariei. Istoricii bulgari presupun că, după căderea Vidinului din 1396, teritoriile vestice ale Ţaratului bulgar au rămas sub sceptrul lui Constantin până la moartea sa în exil la Curtea despotului sârb Ştefan Lazarević.

Între 1365 şi 1369, Vidinul s-a confruntat cu o campanie militară iniţiată de Ludovic I cel Mare al Ungariei (1326-1382) cel care se intitula şi rege al Bulgariei (Rex Bulgariae). Acelaşi Nagy Lajos la determinat pe Dragoş din Maramureş, primul descălecător în Moldova, să întemeieze la Baia o marcă de graniţă pentru a apăra trecătorile de atacurile tătarilor. Tatăl lui Ioan Straţimir. ţarul Ivan Alexandru, în ultimii ani de domnie, nu a putut împiedica invazia maghiară. În cei patru ani cât a ţinut Vidinul sub ocupaţie, Ţaratul devenind un „Banat al Bulgariei", Regatul Ungar a convertit la catolicism populaţia ortodoxă din ţarat. Ioan Straţimir împreună cu ţarina lui, au fost făcuţi prizonieri şi închişi timp de patru ani în cetatea Humnik (azi Bosiljevo, Croaţia). În această complicată istorie intervine Vladislav I Vlaicu Vodă (1364-

1377) care participă la eliberarea Vidinului. Ivan Straţimir îşi va recăpăta tronul în toamna anului 1369. Trecerea Dunării, potrivit cronicarilor, s-ar fi făcut şi „cu voia unor locuitori" şi a avut răsunet în epocă. Vladislav I a acţionat la fel ca, mai târziu, Mihai Viteazul când a intrat în Ardeal. Intervenţia lui Vlaicu Vodă avea şi o „miză" de familie: Voievodul era fratele Anei, aşadar, cumnatul lui Straţimir. Liniştea nu a durat mult: în 1396, sultanul Baiazid I Fulgerul (1386-1402) a ocupat Ţaratul Vidinului. Ivan Straţimir a fost capturat închis la Bursa, capitala Imperiului Otoman, unde se crede că a sfârşit strangulat.

Legăturile de familie şi relaţiile Ţării Româneşti cu Bulgaria au rezistat: Dan I, domnul Ţării Româneşti (circa 1383/1385-1386) îl va sprijini pe Ivan Straţimir într-o campanie militară împotriva fratelui vitreg al acestuia Ivan Şişman, ţarul de Târnovo. Nu se cunoaşte dacă maica Teofana a mai apucat să trăiască căderea Vidinului.

Cei mai mulţi autori sunt de acord că ea ar fi plecat la Domnul în 1852. Prin urmare nu ar fi putut cunoaşte soarta fiului şi a nurorii sale. Datele cronologice nu coincid. Potrivit tradiţiei, ar fi fost ucisă de turci ceea ce înseamnă că s-a săvârşit din viaţă la o vârstă înaintată, la circa 90 de ani, ipoteză puţin plauzibilă. A fost îngropată la Mănăstirea rupestră Albotina, aproape de Vidin, cunoscută de românii din regiune ca „Mănăstirea Teofanei" (şi, în prezent, localnicii îţi pot arăta mormântul săpat în roca muntelui unde s-ar afla locul său de veci.)

Rămâne un mister ce s-a întâmplat cu moaştele sale. Turcii se poate să-i fi luat rămăşiţele pământeşti odată cu cele ale Sfintei Paraschiva, ducându-le către capitala otomană. La Belgrad li se pierde urma. Câteva studii vorbesc de o primă canonizare a Maicii Teofana de către Ioasaf, mitropolitul de Vidin. Ierarhul a fost subordonat Patriarhiei de Constantinopol în condiţiile în care Patriarhia bulgară de la Târnovo nu era recunoscută în Ţaratul de Vidin. Data canonizării se presupune că a fost anul 1371, deşi unii cercetători resping însăşi ipoteza canonizării bulgare. Acatistul aprobat de Sinodul B.O.R. prin Hotărârea numărul 965/17 februarie 2022, menţionează însă că localnicii bulgari o prăznuiesc în ziua de 28 octombrie a fiecărui an, respectiv aceeaşi dată indicată în calendarul românesc. În România declararea sfinţeniei Domniţei basarabe a întârziat de-a lungul timpului. Mai mulţi teologi, scriitori mireni, dar şi ierarhi ai bisericii naţionale au susţinut canonizarea şi includerea ei în panteonul ortodox al sfinţilor români. Între ei mitropolitul Nestor Vornicescu (1927-2000), episcopul Dunării de Jos Melchisedec Ştefănescu (1823-1892) sau istoricul şi teologul Constantin Erbiceanu (1838-1913), membru titular al Academiei Române.

Sâmbătă 21 mai 2022. în ziua sărbătoririi Sfinţilor Constantin şi Elena, hramul istoric al Catedralei patriarhale, s-a proclamat canonizarea Sfintei cuvioase Teofana Basarab. La citirea Tomosului Sinodal au fost invitaţi ierarhi din Biserica Ortodoxă a Bulgariei: mitropolitul Naum de Ruse şi mitropolitul Daniil de Vidin. Amintim că în Bulgaria contemporană, cu unele excepţii, binecredincioşii români nu pot asculta slujba în limba română, nici nu pot folosi cărţi de cult în limba română deşi fostul mitropolit Domiţian de Vidin a îngăduit în anul 2007 limba română în eparhia sa.

Ziua de prăznuire a Sfintei Cuvioase Teofana Basarab, trecută între Sfinţii bisericii, a fost înscrisă în Sinaxar, în cărţile de cult şi în calendarul B.O.R. pe 28 octombrie. Sfânta este cinstită alături de contemporanul său, Sfântul Ierarh Iachint, primul mitropolit al Ţării Româneşti.

Teodora a trăit strălucirea şi fastul de la Curtea bulgară, iar, după alungarea ei de către soţ a îmbrăţişat ascetismul vieţii monahale; şi-a văzut copiii conducători dar i-a prohodit şi îngropat când aceştia şi-au găsit sfârşitul luptând pentru apărarea Bulgariei. Prinţesa Curţii de Argeş, cneaghină de Loveci, a purtat, apoi, coroană de ţarină. A fost mamă de ţar (Ivan Straţimir) şi bunică de ţar (Constantin al II-lea). Alături de Ivan Alexandru a ctitorit biserici, a avut un rol important în timpul celei de-a doua renaşteri culturale bulgare fiind şi un factor de echilibru în competiţia dintre curentele care s-au manifestat în biserica ţaratului.

După ce participase la viaţa politică a Ţării Româneşti şi a Regatului Bulgar, s-a stins din viaţă în mantia cernită a călugăriei, împăcată cu destinul ce-i fusese hărăzit. A fost o personalitate feminină care a ilustrat, prin întreaga sa viaţă, expresia „La vremuri excepţionale, personalităţi excepţionale".

Principesa Teodora de Valahia, ţarina Bulgariei, aparţine marilor fondatori din galeria personalităţilor care au modelat istoria celui de al XIV-lea veac românesc.

Bibliografie selectivă

Bănescu Nicolae, *Un problème d'histoire médievale: création et caractère du Second Empire Bulgare*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1943

Bidilică-Vasilache, Georgeta, *Sfinţii ortodocşi români din afara graniţelor*, Editura Studia, Cluj-Napoca, 2018.

Bogdan, Ioan, *Cronica lui Constantin Manasses, versiunea în slavona medio-bulgară*, ediţie îngrijită de Duşiţa Rustin, Editura Universităţii, Bucureşti, 2015

Brătianu Gheorghe, *Tradiţia istorică despre întemeierea statelor româneşti*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1980.

Brezan, St., *De la populaţia romanizată la „vlahii" balcanici*, în Revista de istorie XXIX, numărul 2/1976, Conea, Ion, *Basarabii de la Argeş. Despre originea lor teritorială şi etnică*, Bucureşti, 1935.

Castellan, G., *Histoire des Balkans, XIVe-XXe siècle*, Ed. Fayard, Paris, 1999.

Ciocoi, Gheorghiţă, O sfântă uitată, în Lumea Credinţei, septembrie 2006.

Clipici, Răzvan Mihai, *Istoria Sfintei cuvioase Teofana Basarab*, Editura Institutului Biblic şi de misiune ortodoxă, Bucureşti, 2022 (ediţie bilingvă).

Constantinescu N., *Vladislav I. 1364-1377*, Editura Militară Bucureşti 1979.

Constantinescu N.A., *Curtea de Argeş (1200-1400). Asupra începuturilor Ţării Româneşti,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 1984.

Fine J., *The late medieval Balkans, a critical survey from the late 12th century to the Ottoman Conquest*, University of Michigan Press, 1987.

Mutafciev, M., *Bulgaires et Roumains dans l'histoire des pays danubiens*, Sofia, 1942.

Panaitescu P.P., *Români şi bulgari*, Bucureşti, 1944.

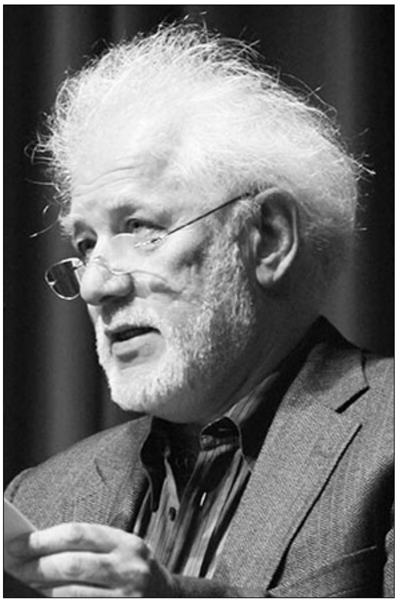
Popescu, Sergiu, *Darul Basarabilor pentru monahismul ortodox. Cuvioasa Teofana Basarab, prinţesa cu suflet de călugăriţă*, în ziarul „Lumina", 25 august 2014

Slavoljub Gacović, *Influenţe politice şi culturale ale Valahiei asupra Despotatului de la Vidin în Evul Mediu*, traducere din limba sârbă în revista „Tibiscum", numărul 8/2018, Caransebeş

Stănciulescu-Bârda, Alexandru, *Viaţa Cuvioasei Teofana Basarab*, ediţia a treia, revăzută şi adăugită, 2022, Editura Cuget Românesc

PHILIP MICHAEL ONDAATJE

Philip Michael Ondaatje (n. 12 septembrie 1943, Colombo, Sri Lanka) are în prezent cetăţenia canadiană. Ondaatje este autorul romanului *Pacientul englez*, premiat cu Booker Prize şi ecranizat în 1997. Alte romane ale lui Ondaatje sunt *În pielea unui leu* şi *Obsesia lui Anil*, apărute la Editura Polirom. Ondaatje scrie şi poezie, volumul său de versuri, *Iubire seculară,* consacrându-l ca pe unul dintre cei mai buni poeţi contemporani. (**Ioana COSMA**)

La capătul puterilor

2 dimineaţa. Lumina lunii
în bucătărie

Va fi acesta
testamentum porcelli?
artă nepătată şi adevăr
un porc întreg
testamentul porcului
ce ştiu despre pasiune
după ce am scris despre ea
mi-am văzut câinele tremurând
de dragoste şi dispărând
înnebunit printre copaci
Vreau

femeia al cărei chip
nu l-am putut crede
în lumina lunii
gura ei mereu ca orizont

şi noi amândoi
încordaţi de gravitate

acum
deodată
locuim
lângă delicata
inimă
a lui Billie Holiday

Ce am pierdut

Poemul interior de dragoste
Straturile profunde ale eului

Zile când se întâmpla
Abandonul anumitor principii
Rolul curtoaziei – cum să intri
Într-o pădure, cum să atingi
Tălpile învăţătorului înainte
de lecţie sau creaţie
Arta tobei. Arta de a picta ochii.
Cum să tai o săgeată.
Gesturi între amanţi.
Modelul urmelor de dinţi pe piele
Desenat de un călugăr
din amintire.
Limitele trădării.
Cele cinci moduri
În care un iubit putea lua
în derâdere un fost iubit
Abilitatea de a trimite mesaje
ezitante
Care includeau pe da şi pe nu
Dar poate niciodată ce era direct.

Nouă gesturi ale degetelor
şi ale ochilor
Pentru a arăta emoţii esenţiale
Micile bărci ale singurătăţii

Versuri care se ridicau
Din iubire
Înapoi în aer
Transparenţa vicleniei
Şi a laudei
Lucrările şi zilele noastre
Ştiam cum musonii
(sud-vest, nord-est)
guvernau comportamentul
Şi când să descoperim
Cunoaşterea celor morţi
Ascunşi în nori
În râuri, în piatră nespartă
Şi toate astea au ars
Ori au fost vândute
pentru putere şi bogăţie
Din cele opt puncte cardinale
le răzbunării
Din cele două zone ale invidiei

Traducere de
Ioana COSMA

MARIAN BARBU

Cântec de noapte (exodul spre vis)

Eşti cea mai frumoasă făptură
Şi aş vrea de toţi să te-ascund
Gândului meu nu mi te fură
Alt gând.

Ochii mei toate îndură
Singurătăţi necurmat străbătând
Gura îmi tace, privirea-mi murmură
Văzând nevăzând.

Întru toate eşti fără prihană
Prea curată peste cele curate
Arsură eşti, durere şi rană
Şi toate îmi sunt minunate.

Niciodată nu vii, nici nu pleci
Părere a nopţii şi vis
Pe toate le ştii şi petreci
Sub cerul subţire deschis.

Puţina lumină străbate
Întunericul tainei, adânc,
Trup captiv care se zbate
Cuşcă în care mă zbat şi plâng.

Coboară deci luminie
In noaptea aceasta prea grea
Salbatec de sfântă şi vie
Zărită abia.

Minunea mea!

Clarviziune

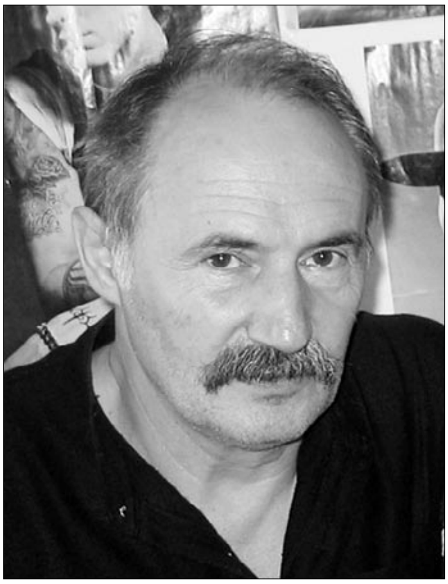
Nimic nu este mai adânc decât noaptea
şi nimic mai frumos decât aburul luminos
al cărnii tale
şi nimeni nu poate spera să vadă altceva
atât de frumos
poate doar chipul tău răsărind în vis preţ
de o clipă
pe care mi-l limpezesc spaimele, moartea,
şoptita mea pierdere, aiuritoarea-mi risipă
un fel de a rătăci în nădejde pe singura cale
care duce niciunde atât de duios

Nimic nu este mai frumos decât umbra ta
subţire
şi nimic mai adânc decât această noapte
adâncă
şi nimeni nu mai poate să creadă
că s-ar mai putea vedea ceva
dincolo de tine, străvezime a înstelatului cer
tânguioasă privire
în care am căzut de atunci şi tot mai cad încă
îndurerat şi stingher
orb cântător cu ochi şi mâini de altundeva.

Nimic.

Nimeni.

VIRGIL DIACONU

Prietenii mei

Prietenii mei au plecat rând pe rând
și fără să spună nimic.
Prietenii mei nu mai sunt.
Pe primul dintre ei, pe Constantin,
l-au găsit spânzurat în camera lui de visare.
Ceilalți au fost învinși de propriul trup,
care nu a mai vrut să le fie prieten.

Cel care făurea corăbii a fost răpus de cancer.
Ajuns ca o umbră, l-au purtat prin saloanele albe,
radiațiile cu cobalt trebuie să rezolve totul,
au spus,
însă ele nu au rezolvat nimic.
Totul a fost prea târziu pentru el.

Și orașul morților și-a deschis porțile
și l-a primit în pământul lui,
la câteva cruci depărtare de Constantin,
spânzuratul, cel care se săturase de lume
și a ales singur să plece.

Cât despre Gheorghe, stăpânul culorilor,
acesta a fost doborât chiar în timp ce lucra.
Stau puțin să mă odihnesc, a spus el,
uitându-se spre geamul de unde venea lumina,
apoi l-au găsit pe dușumele...
Întins pe dușumele și doborât de propria inimă,
chiar în mijlocul visului.

Și cimitirul din dealul orașului și-a deschis porțile
și l-a primit în pământul lui,
la câteva cruci depărtare de Constantin
și de făuritorul de corăbii.

Albe și de marmură sunt crucile lor,
scrise în piatră sunt numele lor, pe toți vecii!
Galbene lumânări se aprind, din când în când,
la căpătâi.
Flăcări galbene pâlpâie la căpătâiul lor,
flăcări care le luminează drumul,
ca să știe sufletul plecat din trup
pe unde să meargă,
în timp ce carnea și pielea, și mușchii lor
se desprind de pe oase...

Ce oameni au fost!, spunem noi,
și aprindem lumânări la căpătâiul lor.
Galbene lumânări la căpătâiul lor de piatră,
în cimitirul de piatră.

Prietenii mei au plecat rând pe rând
și fără să spună nimic.
Prietenii mei nu mai sunt.
Sufletul lor călătorește prin bezna de dincolo,
prin nesfârșirea de dincolo,
iar noi credem cu tărie că vor ajunge undeva,
până și Cartea Sfântă ne spune că ei
vor fi iertați pentru toate greșelile
și că vor sta în preajma Domnului.

Așa spune Cartea, care se îngrijește atât de bine
de speranța noastră, în timp ce prietenii mei
rămân închiși în casele lor de lemn,
în casele lor de pământ, iar carnea și pielea,
și mușchii lor se desprind de pe oase.

Ce oameni au fost!, spunem noi,
și plecăm singuri acasă,
cu un colac și o lumânare,
cu un ban înnodat la colțul batistei,
sau cu un prosop dat de pomană,
după cum fiecare familie îndoliată
își închipuie că îmblânzește moartea...

Da, moartea își face întotdeauna de cap.
Ea fie ne smulge dintr-o dată din camera noastră
de visare,
fie ne chinuie în fel și chip înainte de plecare, vezi,
pe ultimul meu prieten, pe Nicolae, poetul,
moartea l-a vlăguit încetul cu încetul,
l-a secat de puteri,
deși cele două tuburi de plastic înfipte
în vena de la gât,

care îl hrăneau cu serul acela miraculos,
în salonul alb,
și-au făcut datoria până la capăt.
Serul miraculos încă mai era pompat
în vena de la gât
atunci când l-au găsit fără suflare...
În cele din urmă i-au smuls tuburile care îl legau
de viață
și l-au mutat la morga spitalului. Iar de acolo –
în sicriul de lemn, așa cum au fost mutați, pe rând,
toți prietenii mei, în sicrie de lemn și îngropați
nu departe unul de altul, la câteva cruci depărtare.

Și noi stăm împrejurul gropii,
privind cum se bat cuiele în capacele de lemn
ale sicrielor
și cum sunt coborâți cu sfori în locul de odihnă.
Apoi se trag lespezile deasupra și asta este totul...
Și asta este totul..., spune doamna din fața mea,
doamna elegantă în negru, *morții cu morții,*
și viii cu viii,
șoptește ea, în timp ce prietenii mei sunt închiși
în casele lor,
în noile lor case de lemn, în întuneric,
iar carnea și pielea, și mușchii lor se desprind
de pe oase,
în cimitirul din dealul orașului...

Vezi, cimitirul este ridicat deasupra orașului,
ca să aibă o bună perspectivă asupra celor de jos,
a celor rămași pe marginea gropii.
Și ca să ne vadă pe toți cum petrecem și ne
bucurăm, sau cum visăm la câte și mai câte...
Ia uite cum se mai bucură ei,
spune doamna elegantă în negru,
ia uite cum mai strâng ei ca furnicile case
peste case
și averi peste averi, și cum își mai mănâncă ei
de sub unghii pentru câțiva arginți în plus,
ca să-și îngrașe conturile și averile
care nu le ajung
niciodată, spune doamna în negru,
care umblă cu pași de pisică prin camerele noastre,
sau care merge alături de noi
pe străzile aglomerate,
urmărindu-ne îndeaproape, ca o umbră...
Numai Îngerul nostru o vede și îi ține calea,
numai el.
Uneori chiar o face să bată în retragere o vreme,
până într-o zi, când doamna care merge
în spatele nostru
ne taie dintr-o dată calea, iar noi ne oprim
în mijlocul visului, tocmai în mijlocul visului...

Da, prietenii mei au plecat rând pe rând
și fără să spună nimic. Prietenii mei nu mai sunt.
Și eu umblu singur pe străzi, intru în biserica
Sfântul Ilie a copilăriei mele și mă rog pentru ei.
Și în biserica Sfânta Vineri și la Mavrodolu
mă rog pentru ei,
pentru liniștea sufletului lor, tulburatul.

În rest, eu îmi văd de ale mele,
din când în când mă întâlnesc cu Îngerul,
cu Îngerul strălucitor, care mă ajută
să vorbesc cu prietenii mei, vezi,
uneori Îngerul chiar îmi împrumută uneltele lui
de scris,
iar eu închipui atunci mici scrisori
pentru prietenii mei,
ca să le spun, în fine, tot ce nu am apucat
să le spun...
Ba, de la o vreme, eu am început
să le scriu scrisori pe propriul meu trup.
Acum știu prea bine de ce poetului Epimenides
i s-a găsit pielea împestrițată cu tot felul de litere
când a plecat dintre greci...

Da, eu încă mai scriu scrisori pentru prietenii mei,
încă mai bat cu pumnul în lespezile lor,
să se deschidă!
Să se deschidă și să se întoarcă în visul lor!
Îngerule, ai grijă de mine, nu mă lăsa,
că pământ sunt și cenușă sunt,
iar dacă mă uit în morminte eu nu mai știu
care sunt oasele lui Constantin, și care sunt
ale lui Gheorghe,
care sunt oasele lui Nicolae,
și care ale făuritorului de corăbii,
în vecii vecilor.
Amestecate sunt toate, Îngerule, amestecate!

Eu însumi am ajuns să mă amestec cu oasele lor...
De singur ce sunt, eu însumi mă amestec
cu morții...
Îngerule, ai grijă de mine, nu mă lăsa!
Roagă-te pentru noi, Îngerule, nu ne lăsa!
Pentru cei plecați și pentru cei rămași să te rogi!
Pentru noi, cei singuri în lumina zilei.
Pentru noi să te rogi, însingurații!

7-16 februarie 2018

Plenitudinea poetului

„Cine sunt eu?! / sunt ca și voi / nimicul care umple un gol / într-o eternitate devorată / de întuneric și tăcere” este una dintre cele câteva „Nedumeriri” pe care le are poetul **Dumitru Brăneanu** în volumul de poeme **Singurătatea fluturilor** (Editura pentru Literatură și Artă, Chișinău, 2020) și care induce lectorului starea de introspecție, implicit acel „Nosce te ipsum!”

În felul acesta, provocarea fiind făcută, invitația la lectură vine de la sine tocmai pentru a putea să se autodescopere și să fie descoperit de ochii dornici de frumos, de acele mirări firești ale pasionatului de creații lirice de calitate.

Creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omul, dar mai ales poetul (care a primit har divin din belșug) trebuie să purceadă către „Imitatio Christi” („Oameni imită cerul / mergând sprijiniți în mâini / pe coastele apelor / și din adânc de mare / scormonesc după suflete / roase de lumină.”) și să disemineze Lumina (prin „Aripi de lumină”) ce i-a fost hărăzită („Dumitru Brăneanu ne dă de înțeles că toate timpurile, inclusiv apoetice precum cele pe care le trăim astăzi, pot fi generatoare de poezie. Totul depinde de poet și de cititor, asistați de Cel de Sus, ca dialogul dintre ei să poată fi posibil.” – Nicolae Dabija în prefața cărții, „Zborurile interioare ale lui Dumitru Brăneanu”).

Iubirea pe care o împrăștie poetul în versurile sale se materializează sub toate formele ei, pornind de la rugile adresate divinității, Mijlocitoarei („Maică Fecioară, a îngerilor regină, / toate le îmbraci în veșmânt de lumină, / o punte albastră între suflet și cer” – *Punte albastră*), cerând iertare („Mă iartă Doamne că la Tine am ajuns / târzie neliniște de toamnă / inimă nemângâiată / de rodul rugăciunii / cât am luptat cu oarba-mi rătăcire” – Iartă...) și iubind cu intensitate maximă frumosul din femeie, din poezie („te-am adunat dor / patimă macilor roșii / pentru mai târziu / să-ți înverzesc inima / flămând de lumină / în zori de bucurie și mirare / să nu-mi mai fii revendicată / de hoinarul nu știu cui / sub streașina unui vis amărui.” – *Trup înverzit*) până la contopirea firească a întemeierii sferei de yin și yang („vino pe țărmul de iluzii / chip senin al zilei care ești / acum când amândoi / suntem două toamne / adunate / într-un strop de nădejdi / legat / cu un mănunchi de raze / culese / din grădina dragostei” – *Suntem două toamne*).

Pornind smerit („Mă iartă Doamne că la Tine / am ajuns târziu / neliniște de seară / inimă însângerată / de strigătul tăcerii” – *Mă iartă*) în viața poeziei și în poezia vieții, creatorul are rolul lui Atlas („Ca și Atlas port pe umeri – repetabila povară - / un munte împovărat de păcate / din care curge / un râu negru și mâlos” – *Atlas*) aflat uneori „Între două lumi” („sunt un cuvânt pierdut / în labirintul de ne-nțelesuri / sunt o picătură de sânge / cățărat pe ziduri invizibile / între două lumi antagonice / ard fără să mă sting / pe rugul gândurilor / ca o curățire de primăvară / și-mi îngrop iluziile / în grădina Ta Doamne.”), un luptător pentru Lumină („Cât am luptat cu oarba-mi rătăcire / plutind peste-un abis în legănare / venit din noaptea humei vâslesc înainte / prin vaduri noi cu clipe răzvrătite” – *Cât am luptat*) care locuiește „într-o bătaie de inimă / de când lumina Învierii / mi-a intrat în suflet / întunericul bate-n retragere” (*Retragerea întunericului*).

Iubirea capătă dimensiuni cosmice invadând nu doar simțirile eului liric („locuiesc în cuvântul pe care ți l-am șoptit / eul și imaginea mea / pe sub arcade de aer” – *Arcade de aer*), ci și o lume întreagă aflată între cele două coordonate existențiale nașterea și moartea între care stăpânește neîndoios iubirea („am să te închid în fiecare vers / să rătăcești tăcută într-un poem / pe rug de zori în straie de cuvânt / să te citesc și apoi să te descânt / din când în când să inventăm un joc / tu cuib de cer eu pasăre de foc / să-mi pară noaptea rătăcire nouă / iubindu-ne sălbatec în piei de rouă.” – *Noua rătăcire*) – liantul primordial al viețuirii omului pe pământ („în palme îți țin / respirația cuvintelor / ape cu puteri de izvor / ce vindecă răni de mult îmblânzite / într-un apus ruginind / muguri altor iubiri / inima ia formă de pasăre / în care pulsează înaltul / și buzele mele de rouă însângerate / așteaptă de la tine / un sărut cât o duminică în rugăciune / ca un zbor abia învățat / cu care să vindec / poemele bolnave de atâta dor.” – *Cuvinte respirând*).

Iubirea devine lacrimă și patimă („În care noapte te-am ales / potecă de patimi” / ... / și nimeni nu ne va putea desparte / de prea multă lumină / din mahalaua inimii / din tine cine m-a chemat / sat de lacrimă fără leac!” – *Sat de lacrimă*), purtând în piept „Inimi de lumină” („Mă scurg picătură cu picătură / din căușul palmelor tale / ... / și Eu eram visul / care înflorea magnolii”), cuprinse de focul creației prin iubire, creație de doruri și viață vie, căpătând veșnicia („Ești întâmplarea crescută / dintr-o visare / ... / de atunci rătăcesc / interfață / între întuneric și lumină / flacără a sângelui / dorul de tine / mă ispitește / cuvânt cu cuvânt.” – *În afara jocului*).

Poetul Dumitru Brăneanu locuiește în poemul inimii sale („te aștept în pridvorul inimii / cu amiaza priponită de o floare / aprins ca o grădină-n culori / cu lumina ruginind la rădăcină / îmi duc soarta în derivă / sufletul e acum o rugăciune / care te învață să iubești.” – *Lumină ruginie*), la „Fereastra timpului” („pe sub fereastra timpului meu / aștept să treci / ca o respirație de înger / ca un cuvânt / în forma unui trup / de care mereu să-mi aduc aminte.”), un loc minunat („ni se contopeau / într-o coloană a infinitului / inimile peste margini de stele / ca o iubire ce se năștea / și te țineam în mine / să-ți pot cuprinde aripile / cu sufletul însângerat de poeme.” – *Margini de stele*), plin de așteptări neobosite, de doruri lăuntrice, de bucurie („deasupra ta să înflorească cerul / într-o mie de cuvinte / în liniștea plecată dintre noi / pasărea luminii / să ne aducă dragostea-napoi” – *Marginea zilei)*, de libertate creatoare („temnița sufletului e acolo / unde lipsește bucuria” – *Temnița sufletului*).

Volumul cuprinde două părți: „Vremea vremuiește veninul viperei” (aliterație care induce starea de fapt a lumii și petrecerea ireversibilului timp și a omului în „clipa cea repede ce ni s-a dat” – M. Eminescu) și „Rătăcitor prin raiul iluziilor” (unde predomină tema iubirii și a efemerității).

Deloc întâmplătoare aceste două jumătăți care au rolul de a forma un cerc, acela al vieții, în care razele sunt poeme de forță care conțin metafore fine, inedite, dar și simboluri cu semnificații bine conturate: fluturii și macii – efemeritatea omului, albastrul – divinitatea, lacrima și roua – curățenia sufletului, verdele – tinerețea, toamna – anotimp al precederii

înţelepţirii („ninsoarea”), viscolul – frământarea şi agitaţia, lumina – creaţia, aripile şi îngerul – harul poetic, stele – romantismul, inspiraţia, etc.

Titlul este sugestiv conţinând două substantive care se întâlnesc în acelaşi punct comun, fluturii fiind simbol al frumuseţii vieţii, ai acelei clipe în nemărginirea universului. Ei apar din larve, devin frumoşi, dar destinul le e scris numai pentru o pală de vânt... se sting repede în frumuseţe desăvârşită, dar mai ales plini de însingurare („singurătatea fluturilor / cerne misterul vremii de apoi”), întocmai cum viaţa omului se petrece mult prea repede de pe pământ.

Ea rămâne numai prin urmele pe care le lasă omul aici... în cazul de faţă poetul care a meşteşugit cu minuţiozitate cărbunele pe care l-a făcut diamant aşezat în montură fină.

Poetul nu e singur, el şade de-a dreapta lui Dumnezeu, mijloceşte trăirile şi sentimentele („cu o bardă de lumină / eu îţi cutreieram singurătăţile / cu inima desculţă / candelă / prin noaptea iluziilor târzii.” – *Singurătatea zorilor*) scoţând la iveală valuri de frumos.

Păşeşte în Lumină, cititorule!

Prof. Petronela APOPEI

LIDIA LAZU – 70

S-au adunat pietrele

an de an
cărate cu rucsacul
după ce au fost alese
dintre cele sfărâmate
cu ciocanul geologic
ori spălate de apele sărate
ale mărilor pe care le-am atins
în trecut cu piciorul

acele pietre au stat la noi
doar până când
le-am dăruit
oricui a zis că are
un colţişor unde s-ar potrivi
ori şi mai bine
o mică grădină
unde pietrele noastre ar fi
ca acasă
şi ar concentra
strălucirea zilei...

Zile ca zmeii

s-au încărcat cât au putut
în sufletele noastre –
mereu mai aproape
de marginea zării

miresmele din curtea noastră
erau bine clădite prin toate colţurile
însă primele erau
florile din faţa casei
straturi-straturi

intrai în a doua despărţitură a curţii
dădeai de mirosul pătulului
plin de ştiuleţii proaspăt desfoiaţi –
un miros atât de puternic
stăpânitor peste toate
practic te învăluia
de cum deschideai poarta
iar mai încolo era grădina cu
zarzavaturi pe laturi
cu pomi fructiferi

în fiecare săptămână
miresmele de aici
se schimbau
se împleteau
te făceau să-ţi doreşti
să te aşezi direct în iarba
de pe răzor
şi să visezi
să visezi

Un pui de sălbăticiune

ori un puişor de pasăre
nu mai este recunoscut de ai lui
dacă omul l-a atins
l-a mângâiat
l-a îngrijit –
el devine un renegat

deşi încearcă din răsputeri
să le amintească de el
cel adevărat –
cârdul îl alungă
iar şi iar
părinţii şi fraţii
l-au renegat pe veci

xxx

În copilărie orice gânganie
colorată ori neagră
sau cenuşie, dar zâzâitoare
te poartă în lumi nevăzute
de oamenii mari

nici nu trebuie
să închizi ochii
ca să vezi acea minunăţie
de palat în care tu ştii toate încăperile
cu tot ce cuprind ele
din simplul motiv
că tu le aşezi chiar atunci şi le mişti
mai încolo sau mai încoace

ai grijă cum poziţionezi oglinzile
veneţiene
pentru că nu vrei să ai surpriza
să te vezi multiplicat
la nesfârşit
ca în palatul de cleştar
şi ca să fie totul ca în basmele
pe care tocmai le-ai citit

se aude tropotul calului năzdrăvan
care-ţi spune că stăpânul lui
este prea timid
ca să-ţi vorbească pe moment –

doar dacă îi dai semne
de dragoste adâncă
sinceră şi neprihănită
va prinde curaj
aşa să ştii

Literatura babiloniană şi asiriană

EPOPEEA LUI IZDUBAR

Cântecul de dragoste al lui Tammuz

O, iubire de pe pământ! O, dragoste din cer!
Cel mai preţios dar ce zeii ne-au dăruit.
Prin tot sufletul meu să pătrundă
Şi din inima mea cel mai drag liman să facă,
Căci Dragostea sărutul întoarce!
O, lasă-mă capul să-mi rezem
Pe pieptul tău şi-aşa de dulce să mă odihnesc!
Viaţa mea din nou va începe.

De farmecele tale lasă-mă să mă bucur!
Viaţa nu cunoaşte o mai mare fericire.
Precum pasărea colibri ce nectarul îl soarbe
Să beau noua încântare cu buzele mele
Precum albina ce astfel capul îşi înfige
În abisul de nectar!

O, iubito, dulcea mea regină! Inima mea îţi aparţine!
Viaţa mea o cuprind în braţele mele!
Cea mai scumpă vrăjitoare, Regină divină!
Sufletul meu nu îţi poate opri farmecele,
De fericire, el ar zbura.
Nicio altă bucurie nu-mi doresc în afară de a sta cu tine.
Dacă din această viaţa dragostea este alungată,
Acolo, fără trup, sufletul meu cu greu ar respira
Şi s-ar stinge de dor şi de durere,
Dacă dragostea ar fi exilată.
Dacă Dragostea s-ar ascunde şi aripile şi-ar strânge
În sălaşele din ceruri strălucitoare,
Atunci fiecare bard fără har ar cânta
Despre fericirea care pe pământ trăieşte şi moare.
O astfel de dragoste îmi doresc.
Îţi doresc trupul, pieptul tău plin de iubire,
Braţele mele iubitoare să te cuprindă
Şi la pieptul tău în pace să mă odihnesc.
Altfel, pentru mine această lume ar fi moartă.
Nicio altă viaţă n-aduce fericire.
Dacă-i aşa, regina mea,
Mă duc cu bucurie spre-acel tărâm binecuvântat.
Dar dacă nu, atunci lasă-mă să mă scurg
În pământ, şi păraie prin timpul schimbător de-aş fi,
Pentru mine ar fi mai multă fericire,
Căci atunci, prin florile-nflorite
Pământul aş putea să-mpodobesc, sufletul să-mi desfete.
Şi-astfel pe pământ nicicând n-aş putea muri,
Căci, deşi aş fi ascuns vederii,
Cu bucurie, din nou voi răsări!
Şi să cânt ca o dulce pasăre cântătoare,
Sau în bătaia vântului ca un lan de grâu să unduiesc,
Ca păsărelele galbene ce-au cântat acolo,
Pe pământ, şi-astfel din nou voi putea să trăiesc!
De-acea lume minunată să mă bucur,
Printre câmpuri de ciulini sau trestii unduitoare,
Sau în caprifoi să mă ascund,
În alte întruchipări ale vieţii din nou voi trăi
Şi de cea mai grozava petrecere de pe Pământ mă voi bucura!

(continuare în numărul viitor)

Traducere din limba engleză de Liana ALECU

Cafeneaua literară

Revistă lunară editată de
Centrul Cultural Piteşti
sub egida
Consiliului Local Piteşti şi a
Primăriei municipiului Piteşti

Fondată în ianuarie 2003

REDACŢIA

Director: Virgil DIACONU
Redactor-şef: Marian BARBU
Secretar de redacţie:
Simona FUSARU

Redactori:
Lucian COSTACHE
Denisa POPESCU
Liliana RUS
Ion PANTILIE

Corespondenţi:
Elisabeta BOŢAN (Spania)

Corectură:
Jean DUMITRAȘCU

Prezentare artistică:
Virgil DIACONU

ADRESA REDACŢIEI:

Centrul Cultural Piteşti,
Cafeneaua literară,
strada Craiovei nr. 2, bl. G 1,
sc. C, et. I, Casa Cărţii, 110013,
Piteşti
Tel./fax: 0248/219976

http://www.centrul-cultural-pitesti.ro

Cont: 50104122256,
Trezoreria Piteşti
ISSN: 1583-5847

Responsabilitatea asupra
conţinutului textelor revine
autorilor, conform legii.
Autorii pot avea şi alte opinii
decât ale redacţiei.

Manuscrisele primite
la redacţie nu se înapoiază.

Tiparul executat la
VENUS PRINTING SOLUTIONS
Iași

Revista nu publică decât texte originale, deci care nu au mai apărut în alte publicații.

„O CALE CĂTRE NOI”

Colaboratoarea noastră din Anglia, Liliana FINTA, şi-a lansat prima ei carte, *O cale către Noi*, la începutul lunii septembrie, în cadrul emisiunii *Alături de tine*, la televiziunea a7tv. Astfel, am asistat la un dialog interesant între autoare şi prezentatoarea Alina ILIOI – MUREŞAN, despre descoperirea sinelui şi a liniştii interioare, pentru că aceasta este tema, mare, a cărţii. S-a încercat o limpezire a acestei complicate problematici şi chiar descrierea unor tehnici şi metode utile pentru toţi cei care vor să dea atenţie acestui proces de autocunoaştere. În fond, Liliana FINTA este un experimentat terapeut.

O cale către Noi este editată în condiţii excelente de Clubul Mitteleuropa, Oraviţa, 2023, şi este însoţită de câteva referinţe critice, semnate de Virgil Diaconu, poet, critic literar, publicist, Cristina Andreea Stan, psiholog, terapeut, autor, şi Robin Wildt Hansen, psiholog, terapeut, autor.

Liliana Finta a urmat cursuri de Cunoaştere şi Refacere Arhetipală a Sistemului Bio-Energetic Uman şi deţine titlul de „Expert Protecţie Subtilă”.

Obiectul cărţii Lilianei este sufletul… Nu un suflet abstract, ci chiar sufletul nostru. *O cale către Noi* este un discurs de o înţelepciune firească, nesofisticată şi neînchisă în formule filosofice, care ne vorbeşte chiar despre noi, despre căderile şi victoriile, despre slăbiciunile şi puterile noastre, despre posibilitatea de ne aduce sufletul la *cea mai bună stare a sa*. Sensul cărţii ar fi acela de a dobândi liniştea sufletească, starea de bine a fiinţei, aşadar a trupului, a sufletului şi a spiritului. Sensul ei este de *a deveni*, deci de a ne depăşi.

Liliana nu te întreabă cine eşti sau cu ce te ocupi. Ea îţi vorbeşte. Ea te ia de mână şi călătoreşte prin sufletul tău, îţi pune întrebări, te cercetează şi îţi arată calea spre tine. Cartea ei este o cultivare a speranţei şi a încrederii în sine:

„Tu eşti arhitectul vieţii tale.
Tu eşti cel care sculptează realitatea din jurul tău.
Tu îţi scrii scenariul propriei vieţi.
Caută în interiorul tău. Acolo este calea.”

Cartea Lilianei merită atenţie, pentru că ea este o călătorie spre noi, în sensul că în noi există ceva mai presus decât noi, care merită să fie descoperit. Curios: titlul *O cale către Noi* seamănă cu titlul uneia dintre cărţile mele de poezie, *Călătorie spre sine*, publicată mai demult la Editura Albatros, de care Liliana nu avea cum să ştie…

Virgil DIACONU

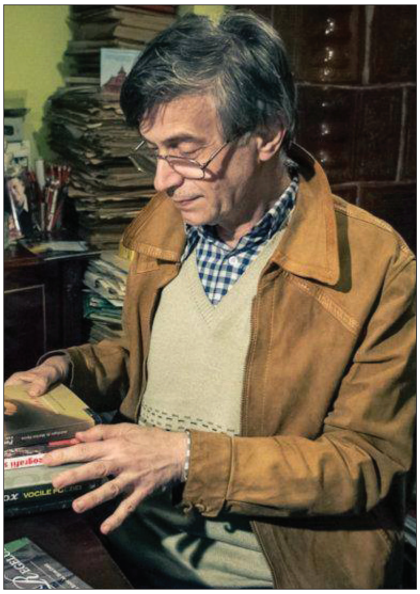
ANTOLOGIE DE POEZIE

Dintre poeţii semnificativi ai acestor ani postrevoluţionari, printre care se află Nicolae Silade, Lidia Vianu, Daniel Corbu, Marian Barbu, Teodor Dume, poate Ion Dogioiu şi desigur şi alţii, nu trebuie uitat **Ionel Bota**, din Oraviţa, născut la 31 octombrie 1954. Este filolog şi istoric.

Poezia lui se compune din elemente vizionare realist-stranii, care diversifică o temă, o idee, un sentiment sau un complex afectiv, solicitând lectorului o atenţie sporită, pentru a recompune firul ideatic şi liric care substanţializează în adâncime poemul.

Deşi nu foarte extinse, poemele lui Ionel Bota sunt ample, ideatic şi imagistic, impresionante prin corespondenţele care se pot stabili între idei. Oricum, poezia lui nu urmează nici arta poetică a poeziei realistice, jurnaliere, atomist biografice, nici arta poeziei imitativ-pastişante, care domină poezia postmodernistă de astăzi. Ionel Bota nu scrie după modele poetice generaţioniste străine sau băştinaşe, pentru că el are propriul model, unul estetic. De fapt, toţi poeţii citaţi mai sus se abat de la direcţia dominantă a poeziei postmoderniste contemporane, individualizându-se estetic.

Poeme din volumele de poezie pe care Ionel Bota le semnează, precum *De naşterea poemului* (Facla, 1988), *Cimitirul cuvintelor* (Augusta, 1997), *Poemele îngerului beţiv* (Scrisul prahovean, 1998), *Frigul postum* (Marineasa, 2006), *Ademenirea cuvintelor* (TIM, 2007), pot figura fără probleme într-o antologie de poezie nepărtinitoare a poeţilor contemporani. La care, de altfel, lucrez de mai mulţi ani. **(Virgil DIACONU)**

Ionel Bota

strada

despre pasărea de duminică se poate de-acum povesti
până la adâncile bătrâneţi ale marilor litere
dincolo erai gândul strivit sub pleoapa ochiului ei
într-un tablou din care îţi zâmbea toamna
de fapt ne pierdeam şi ne regăseam
pe străzile burgului vechi
nu ştiam că mântuirea e în răspunsurile tale
din crucea fiecărei zile
încep să le aud tot mai rar
ca şi cum voi sfârşi orb şi surd viaţa aceasta
să nu mai aud suferinţa altora
îmi ajunge mie piatra care va lua forma mormântului gol
îl purtăm în noi şi nu ştim când se va deschide
la rostirea formulei magului
cât despre cea născută într-o fotografie
tocmai am luat dalta să termin de sculptat
în inima pietrei numele meu
furat dintr-un vis în care tu mă cereai umbrei călătoare
pe sub nisipuri oul păsării de duminică se gândeşte
la izvoarele muntelui
într-o altă lumină tăcerea devine ea însăşi cuvânt
dar acum se deschide uşa fiindcă vine îngheţul
şi am intrat în oglindă mai liniştit decât aş fi fost vreodată
sicriul înverzise de parcă răsuflarea pădurii
anunţa cuiele ultimului popas
cât despre fericirea ascunsă în debara
aş fi vrut să-ţi mai scriu un poem dar cearcănul lunii
ascunde zăpezile din grijile mamei
că voi muri singur şi uitat
nu mai e mult de povestit până când lupii anilor
vor descoperi şi ei oul păsării de duminică
şi vor opri cu boturile însângerate năvala atâtor amintiri
până când va cădea lespedea peste cronica anilor mei
şi fericirea ascunsă în debara va sfârşi pe deplin
în mirarea tuturor că gara lui kandinski
s-a refugiat în tablou
iar trenul lui septembrie nu mai coboară pe o scară
rezemată de cer
şi nici peronul pustiu nu mai are forma sufletului tău
aşteptând să ne revedem în ecoul umbrei călătoare
aici îi aşternem toamnei linţoliul descăpăţânării
şi povestim norilor despre înviere

un tren de duminică

din miezul fiecărei întoarceri îmi sorb adolescenţa

şi toate poeziile de primăvară ale celei ascunse mereu în zgomotul atâtor lucruri perfide stau gata să dejoace planurile diabolice ale întâmplării

ea îşi răvăşeşte într-o tigaie de teflon rar

visurile vorbele în dodii încruntările prietenilor că totul în viaţă ar putea însemna o maladie lipită ca guma de mestecat peste compoziţia firavă a unei scrisori de dragoste

oamenii sunt veseli dar oamenii sunt şi trişti oamenii au boli tratabile dar şi boli incurabile jurnale fotografii albume cataloage suvenire mucegăind pe rafturile din pivniţa zeilor puternici pe care i-au părăsit iubitele lor zeiţele plecate să culeagă ciuperci în zilele ploioase

dar nopţile scrisorilor fără vreun răspuns dar florile din grădina pensionului dar nopţile ofilite într-un calendar de război?

precum în cer aşa şi pe pământ se aude vocea firavă a părintelui

el stă în picioare încă de atunci şi citeşte cartea de marmoră a sărbătorilor luminate de torţele generaţiei

în paradisul femeilor iubite pe canapele de porţelan s-a făcut apelul în vreme ce scriitorul reporter povesteşte călătoria bătrânului pe marea celor dinainte

dar viaţa se petrece când cavaleria defilează pe sub galeria cu viţă-de-vie cutare general dă onorul bunicii care aşteaptă să-l îmbie cu un must din alt veac.

dar anotimpurile seamănă oare cu luna iunie când ea s-a privit întâia dată în ochii umbroşi ai pasagerului misterios din trenul de duminică şi i-a fost ofertat vinul de viaţă lungă în bocalul de murano?

câte ambiţii desigur câtă risipă să te îndoieşti că bachus întârzie iar venus

îşi reţine răsuflarea ca să fie ridicată pe soclul statuii din partea întunecată a lunii